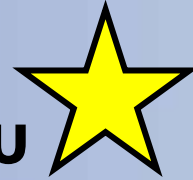

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Στέλλα Σωτηρίου

Στυλιανή Κορδονούρη

Αικατερίνη Ζαφρανίδου

Κοινωνική & Πολιτική Αγωγή

Γ΄ Γυμνασίου

2ος τόμος

Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή

Γ΄ Γυμνασίου

2ος τόμος

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 /
Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:**

**«Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων
εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

**Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος Ομότιμος
Καθηγητής του Α.Π.Θ Πρόεδρος του
Παιδαγωγικού Ινστιτούτου**

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων
βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού
εκπαιδευτικού υλικού με βάση το
ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»**

**Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης**

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

**Αναπληρωτές Επιστημ. Υπεύθ. Έργου
Γεώργιος Κ. Παληός**

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτ.

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από
το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και
25% από εθνικούς πόρους.**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Στέλλα Σωτηρίου, *Νομικός,
Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης*
Στυλιανή Κορδονούρη, *Νομικός,
Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης*
Αικατερίνη Ζαφρανίδου, *Κοινωνιο-
λόγος, Εκπ. Β/θμιας Εκπαίδευσης*

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Αναστασία Αθανασούλα-Ρέππα
Αναπλ. Καθηγήτρια της Α.Σ.ΠΑΙ.ΤΕ
Βασίλειος Μπούρμπουλας
Σχολικός Σύμβουλος
Σοφία Ροδίτου, *Νομικός,
Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης*

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Κλειώ Γκιξελή
Σκιτσογράφος-Εικονογράφος

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Αντώνιος Μαστραπάς, *Φιλολόγος,*

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Παύλος Μάραντος, Σύμβουλος
Νομικών/Πολιτικών Επιστ. στο Π.Ι.
Νικόλαος Πετρόπουλος
Σύμβουλος Κοινωνιολογίας στο Π.Ι.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

Παύλος Μάραντος, Σύμβουλος
Νομικών/Πολιτικών Επιστ. στο Π.Ι.

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
«ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ -
MULTIMEDIA A.E.»

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα Εργασίας Υπουργείου
Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και
Θρησκευμάτων

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

**Στέλλα Σωτηρίου
Στυλιανή Κορδονούρη
Αικατερίνη Ζαφρανίδου**

**Κοινωνική και
Πολιτική Αγωγή**

Γ΄ Γυμνασίου

2ος τόμος

5 Κοινωνικοποίηση και κοινωνικός έλεγχος

- **έννοια και περιεχόμενο της κοινωνικοποίησης**
- **φορείς κοινωνικοποίησης**
- **τρόποι κοινωνικοποίησης**
- **κοινωνικός έλεγχος**

Για να μελετήσεις αυτό το κεφάλαιο πρέπει να θυμηθείς τις έννοιες της κοινωνίας και του κοινωνικού θεσμού, της ομάδας, της κοινωνικής οργάνωσης και μεταβολής.

Το διήγημα «Το μόνον της ζωής του ταξείδιον» του Γ. Βιζυηνού (που έγινε ταινία από τον Λ. Παπαστάθη), «Το παλιό σχολείο» Γ. Ιωάννου, καθώς επίσης και κλασικά μυθιστορήματα όπως

«Ρωμαίος και Ιουλιέττα» του Ου. Σαίξπηρ (που έγινε ταινία από τον Φ. Τζεφιρέλλι), «Η Παναγία των Παρισίων» του Β. Ουγκώ, περιγράφουν τις αξίες και τους κανόνες κοινωνικοποίησης των ατόμων σε διαφορετικές κοινωνίες.

Ταινίες «Ο κύκλος των χαμένων ποιητών» του Π. Γουέιρ, «Μάϊκλ Κόλλινς» του Ν. Τζόρνταν, «Ο τελευταίος των Μοϊκανών» του Μ. Μαν, «West Side story» του Τζ. Ρόμπινς θα σε βοηθήσουν να διαπιστώσεις την επιρροή των κοινωνικών κανόνων και αξιών στη ζωή νέων της ηλικίας σου σε παλαιότερες μορφές κοινωνικής οργάνωσης. «Η ζωή» του Ντέιβιντ Γκέιλ θα σε προβληματίσει σχετικά με τη σκληρότητα της θανατικής ποινής και το «Truman show» του

Π. Γουέηρ θα σε βοηθήσει να κατανοήσεις τους κινδύνους της εικονικής πραγματικότητας που κατασκευάζει η τηλεοπτική εικόνα.

Αν επισκεφθείς τις ιστοσελίδες της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς

(www.neagenia.gr) θα βρεις τη σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού και θα διαπιστώσεις πόσα δικαιώματα κατοχύρωσε η Διεθνής Κοινότητα για τη σωστή ανάπτυξη του Παιδιού και στην ιστοσελίδα www.synigoros.gr τον τρόπο που επιβλέπει την τήρηση τους ο Συνήγορος του παιδιού. Η Διεθνής Αμνηστία (www.amnesty.gr) καλεί σε διαμαρτυρία ενάντια στην κατάπαυση των δικαιωμάτων των παιδιών και των νέων της ηλικίας σου σε πολλές κοινωνίες του πλανήτη.

Οι διαφορετικές κοινωνίες και εποχές, οι διαφορετικοί κανόνες και αξίες, συνεπάγονται διαφορετικούς τρόπους διαπαιδαγώγησης της νέας γενιάς και άλλους τρόπους κοινωνικού ελέγχου.

5.1 Έννοια και περιεχόμενο της κοινωνικοποίησης

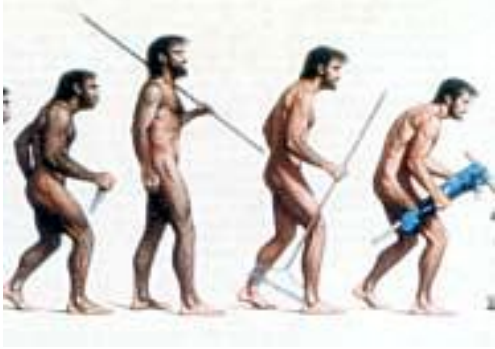
Είναι φυσικό, όταν γεννιόμαστε να μην έχουμε διαμορφωμένη προσωπικότητα και να μην είμαστε σε θέση να συμμετάσχουμε στην κοινωνική ζωή. Το βάδισμα, η ομιλία, η συμπεριφορά, οι σχέσεις μας με τους άλλους είναι δραστηριότητες που μαθαίνουμε μέσα από τη συμμετοχή μας σε κοινωνικές ομάδες (βλ. κεφ. 2) και θεσμούς (βλ. κεφ. 4).

Ο πολιτισμός (βλ. κεφ. 1) που έχει κάθε κοινωνία υπάρχει πριν από το κάθε άτομο και συνεχίζει να υπάρχει και μετά από αυτό. Ο πολιτισμός, αυτό το σύνολο γνώσεων, αξιών και κανόνων συμπεριφοράς, μεταβιβάζεται στο άτομο μέσα από τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης. Με αυτόν τον τρόπο, το άτομο

μαθαίνει ποιες συμπεριφορές αλλά και ποια μέσα είναι αποδεκτά και επιθυμητά από το περιβάλλον του (βλ. κεφ. 3). Η γνωστή σε όλους μας «φωνή της συνείδησης» αποτελεί ουσιαστικά το αποτέλεσμα της πετυχημένης κοινωνικοποίησης.

Κοινωνικοποίηση είναι η εσωτερική ρύθμιση των κοινωνικών κανόνων και αξιών, η αφομοίωση δηλαδή από το άτομο, των προτύπων συμπεριφοράς που κάθε κοινωνία ή κοινωνική ομάδα θεωρεί αποδεκτά.

Η κοινωνικοποίηση λοιπόν είναι μια διαδικασία μάθησης και μεταβίβασης από γενιά σε γενιά των αξιών, των προτύπων, των γνώσεων έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η συνέχεια του πολιτισμού κάθε κοινωνίας ή κοινωνικής ομάδας.

φωτ. 5.1. Η εξέλιξη του ανθρώπου, σύμφωνα με τον Δαρβίνο, είναι αποτέλε-

σμα βιολογικών μεταβολών και κοινωνικής ζωής 5 εκατομμυρίων χρόνων. Με την κοινωνικοποίηση πραγματοποιείται ο «εξανθρωπισμός» του ατόμου. Ο Ταρζάν μπορεί να είναι ένας ωραίος μύθος, αλλά αντίστοιχες περιπτώσεις, που έχουν υπάρξει στην πραγματικότητα (όπως το παιδί της Αβινιόν που βρέθηκε στη Γαλλία το 19ο αιώνα, έχοντας χαθεί στο δάσος από βρέφος), έδειξαν ότι άτομα που αναγκάστηκαν να μεγαλώσουν απομονωμένα από την ανθρώπινη κοινωνία δεν μπόρεσαν να αποκτήσουν βασικές ανθρώπινες συμπεριφορές όπως η όρθια στάση, η ομιλία, η επικοινωνία και

άλλα στοιχεία του ανθρώπινου πολιτισμού.

✎ Να συζητήσετε στην τάξη αντίστοιχα παραδείγματα από την κοινωνική πραγματικότητα.

Δυτικός ή
Τρίτος Κόσμος

Φυλή ή Έθνος

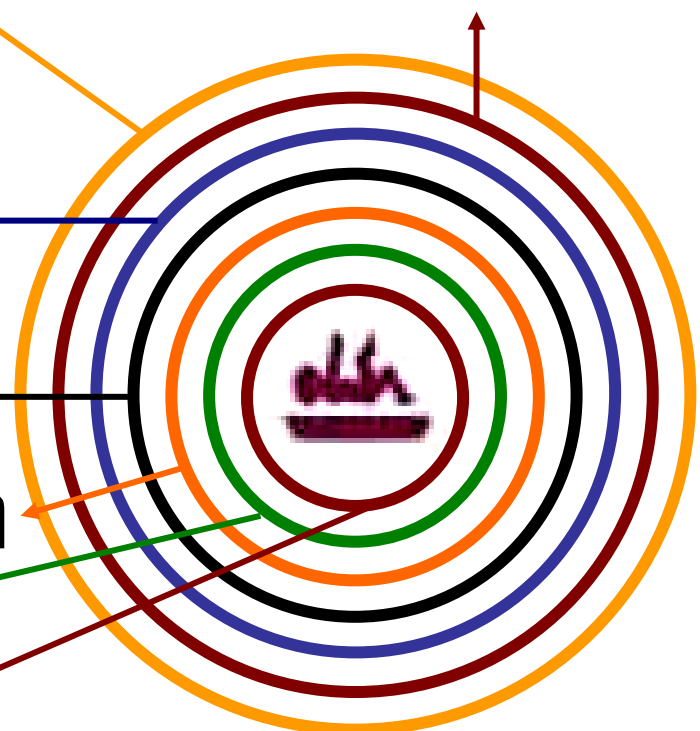
Πολιτική
Τοποθέτηση

Μόρφωση

Κοινωνική Τάξη

Επάγγελμα

Οικογένεια

σκίτσο.5.1. Το άτομο κοινωνικοποιείται σε όλη τη διάρκεια της ζωής του με βάση τη συμμετοχή σε διαφορετικές κοινωνικές ομάδες.

✎ Να σχολιάσετε στην τάξη το σκίτσο.

Χαρακτηριστικά της κοινωνικοποίησης:

1. Είναι μια διαδικασία δυναμική, που σημαίνει ότι αλλάζει, μεταβάλλεται:

α. από κοινωνία σε κοινωνία, π.χ. η αρχαία Αθήνα διαπαιδαγώγούσε αυτόνομα άτομα, ενώ η σπαρτιατική κοινωνία κοινωνικοποιούσε τους νέους με στόχο την υποταγή τους στο κράτος.

β. από εποχή σε εποχή, αν μελετήσουμε π.χ. την εποχή της τουρκοκρατούμενης Ελλάδας, θα διαπιστώσουμε ότι γίνονταν γάμοι σε μικρή ηλικία για λόγους οικονομικούς (συνένωση περιουσιών), πράγμα που σήμερα δε γίνεται, γιατί η κοινωνική και οικονομική οργάνωση δεν απαιτεί τέτοιου είδους κανόνες.

γ. από κοινωνική ομάδα σε κοινωνική ομάδα, π.χ. οι αλλοδαποί που ζουν και εργάζονται στη χώρα μας κοινωνικοποιούνται με βάση τους κανόνες της ελληνικής κοινωνίας, αλλά διατηρούν ταυτόχρονα και μεταβιβάζουν τα ιδιαίτερα πολιτισμικά τους στοιχεία στα παιδιά τους (γλώσσα, θρησκεία κ.τ.λ.).

2. Είναι μια διαδικασία διαρκής. Το άτομο σε όλη τη διάρκεια της ζωής του εντάσσεται συνεχώς σε θεσμούς και ομάδες. Εσύ, π.χ., ως μαθητής του Γυμνασίου και αύριο του Λυκείου, μετά ως εργαζόμενος, αργότερα ως ηλικιωμένος συνταξιούχος, θα πρέπει να μαθαίνεις διαρκώς νέους ρόλους και τρόπους συμπεριφοράς, που θα σε βοηθούν να προσαρμοστείς στις συνθήκες των κοινωνικών θεσμών στους οποίους θα εντάσσεται.

3. Είναι επίσης, μια διαδικασία αλληλεπίδρασης ανάμεσα στην κοινωνία και το άτομο. Η κοινωνία μέσα από τις αξίες και τους κανόνες επηρεάζει το άτομο. Με τη σειρά της, δέχεται κι αυτή επιρροές - επιδράσεις από τις συμπεριφορές και τις πρωτοβουλίες του ατόμου.

Με την κοινωνικοποίηση το άτομο «καταπιέζει» κάποιες από τις επιθυμίες του, για να μπορέσει να υπάρξει κοινωνική ζωή. Ταυτόχρονα όμως, γίνεται μέρος ενός συνόλου με το οποίο μοιράζεται κοινές πεποιθήσεις, γλώσσα, ιστορία και παράδοση. Αποκτά την αίσθηση του «εμείς».

Από τη μια πλευρά, λοιπόν, η κοινωνία προσπαθεί να διαμορφώσει τις συμπεριφορές των ατόμων όσο το δυνατόν πιο ομοιόμορφες,

για να μπορέσει να οργανωθεί καλύτερα.

Από την άλλη πλευρά, το άτομο έχει περιθώρια προσωπικής δράσης, ανάληψης πρωτοβουλιών και ανάπτυξης αυτόνομης προσωπικότητας (βλ. 1.3).

φωτ.5.2 «Τα αρραβωνιάσματα», πίνακας του Ν. Γύζη. Στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα

υπήρχε η συνήθεια οι οικογένειες να αρραβωνιάζουν τα παιδιά σε μικρή ηλικία. Πόσο καθοριστικός είναι ο ρόλος της σύγχρονης οικογένειας στην επιλογή συντρόφου;

φωτ. 5.3 Π. Πικάσο
«Κορίτσι μπροστά στον
καθρέφτη» (1932). Τα
άτομα δέχονται τις
κοινωνικές επιταγές,

αλλά πάντα έχουν περιθώρια
αμφισβήτησης. Ο Πικάσο υπήρξε ο
πρωτοπόρος ζωγράφος του 20ου
αιώνα, ο οποίος αμφισβήτησε τα
κυρίαρχα κοινωνικά πρότυπα της
εποχής του. Οι κοινωνίες
εξελίχθηκαν με τους αγώνες
πρωτοπόρων μεταρρυθμιστών
στους χώρους της επιστήμης, της
τέχνης, της πολιτικής.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη
αντίστοιχα παραδείγματα

Βασικές έννοιες μαθήματος

Κοινωνικοποίηση

**εσωτερίκευση - αφομοίωση
κοινωνικών κανόνων, αξιών**

**Χαρακτηριστικά της
κοινωνικοποίησης**

Δυναμική

διαρκής

αλληλεπίδραση

5.2 Φορείς κοινωνικοποίησης

Φορείς κοινωνικοποίησης
ονομάζουμε όλους τους θεσμούς
και τις ομάδες που επηρεάζουν τη
διαδικασία κοινωνικοποίησης ενός
ατόμου. Άλλοι από αυτούς είναι τυ-
πικοί (π.χ. οικογένεια, εκπαίδευση)
και άλλοι άτυπτοι θεσμοί (π.χ.

παρέες συνομηλίκων) (βλ. κεφ. 4). Οι βασικότεροι φορείς που ασκούν κοινωνικοποίηση είναι:

α. Η οικογένεια. Αποτελεί πρωτογενή φορέα κοινωνικοποίησης, γιατί αναλαμβάνει το άτομο από τη στιγμή της γέννησής του και το επηρεάζει καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του, μεταφέροντάς του αξίες, πρότυπα και τρόπους συμπεριφοράς. Στο πλαίσιο των οικογενειακών σχέσεων το άτομο μαθαίνει τι είναι αποδεκτό και τι όχι, ταυτίζεται με ανθρώπους του περιβάλλοντός του, αποκτά την ικανότητα να δημιουργεί σχέσεις και, τελικά, συγκροτεί την προσωπικότητά του (βλ. 2.1.2)

Στις αγροτικές κοινωνίες (βλ. 4.4) η οικογένεια είχε αποκλειστικά σχεδόν την ευθύνη της κοινωνικοποίησης των νέων. Στις σύγχρονες κοινωνίες, ορισμένες από αυτές τις

Λειτουργίες αναλαμβάνουν άλλοι, εξειδικευμένοι φορείς, όπως οι παιδικοί σταθμοί, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, κέντρα κατάρτισης κ.τ.λ. Αυτή η μείωση των λειτουργιών της οικογένειας δε μειώνει τη σημασία της ως βασικού φορέα κοινωνικοποίησης, εφόσον στο πλαίσιο της το άτομο συνεχίζει να βιώνει τις πρώτες και σημαντικότερες επιδράσεις.

β. Το σχολείο. Η εκπαίδευση αποτελεί έναν από τους βασικούς, τυπικούς, φορείς κοινωνικοποίησης. Με την είσοδό του στο εκπαιδευτικό σύστημα, το παιδί εγκαταλείπει για πρώτη φορά τους κόλπους της οικογένειας, αναλαμβάνει ευθύνες και «δοκιμάζει» τα πρότυπα και τις συμπεριφορές που αφομοίωσε στο πλαίσιο της οικογένειας. Η εκβιομηχάνιση και

ο εκσυγχρονισμός των κοινωνιών έκαναν απαραίτητη την υποχρεωτική και μακρά παραμονή του ατόμου στους εκπαιδευτικούς θεσμούς και αναβάθμισαν τον καθοριστικό ρόλο τους. Οι σύγχρονες ανάγκες διαμόρφωσαν εκπαιδευτικούς θεσμούς, όπως η εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση (βλ. κεφ. 12), οι μεταπτυχιακές σπουδές, τα κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης, η δια βίου εκπαίδευση.

σκίτσο 5.2 Σύγχρονη οικογένεια. Σε κάθε δυτικό νοικοκυριό σήμερα αντιστοιχούν περισσότερες από μια τηλεοράσεις και σε κάθε άτομο περισσότερες από 10 ώρες τηλεθέασης την εβδομάδα. Αυτό σημαίνει ότι ακόμα και η

οικογενειακή συγκέντρωση γύρω από την τηλεόραση σε λίγο θα αποτελεί παρελθόν. Αντίθετα με την παραδοσιακή οικογένεια, τα μέλη της σύγχρονης οικογένειας έχουν ελάχιστο χρόνο για μεταξύ τους επικοινωνία.

✎ Να συζητήσετε τις συνέπειες αυτού του φαινομένου στην κοινωνικοποίηση των νέων.

φωτ. 5.4 Παράσταση μαθητών από μαθητικούς διαγωνισμούς του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας. Η

σύγχρονη Πολιτεία έχει την αποκλειστική ευθύνη της εκπαίδευσης των νέων. Στο πλαίσιο της κοινωνικοποίησης, νέα προγράμματα εισάγονται στα σχολεία, όπως προγράμματα πολιτισμού, αγωγής

υγείας, περιβάλλοντος,
καταναλωτή, καλλιτεχνικοί
μαθητικοί διαγωνισμοί κ.ά.

✎ Να συζητήσετε για τα
προγράμματα αυτά στην τάξη και
να οργανώσετε και τη συμμετοχή
του δικού σας σχολείου.

γ. Η θρησκεία. Τα θρησκευτικά
ήθη και έθιμα αποτελούν ένα από
τα στοιχεία του πολιτισμού κάθε
κοινωνίας. Περιλαμβάνουν αξίες και
πρότυπα συμπεριφοράς που επη-
ρεάζουν τους κοινωνικούς κανόνες,
άρα και το περιεχόμενο της κοινωνι-
κοποίησης. Η θρησκεία επιδρά στον
τρόπο που το άτομο βλέπει τον
κόσμο και τη ζωή (στην κοσμοθεω-
ρία του). Η αντιμετώπιση πολλών
θεμάτων, από τα πιο καθημερινά,
όπως η διατροφή και η ενδυμασία,
μέχρι τα πιο πολύπλοκα ζητήματα

της κοινωνικής οργάνωσης επηρεάζονται από τη θρησκεία κάθε κοινωνίας, η οποία αποτελεί στοιχείο του πολιτισμού της και καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο ζωής των ανθρώπων.

δ. Το κράτος. Το σύγχρονο κράτος επηρεάζει με τις αποφάσεις του το σύνολο σχεδόν της κοινωνικής ζωής. Οι νόμοι που θεσμοθετεί επιδρούν στην οικογένεια (π.χ. ζητήματα γονικής μέριμνας, και κακοποίησης παιδιών, κληρονομικά), στην εκπαίδευση (οργάνωση και λειτουργία εκπαιδευτικού συστήματος), στην εκκλησία, στην οικονομία, στην πολιτική. Με αυτόν τον τρόπο επεμβαίνει καθοριστικά στη διαδικασία της κοινωνικοποίησης που ασκούν όλοι οι φορείς.

ε. Οι παρέες των συνομηλίκων. Αποτελούν, μαζί με τη γειτονιά,

τους μοναδικούς σχεδόν άτυπους αλλά εξαιρετικά σημαντικούς φορείς κοινωνικοποίησης. Μέσα από τις παρές, το παιδί κάνει τις πρώτες του προσπάθειες να δημιουργήσει έναν κόσμο όπου δεν θα υπάρχει ο αυστηρός έλεγχος των «μεγάλων», η συμπεριφορά του οργανώνεται και αποκτά κοινωνικό χαρακτήρα, δοκιμάζει νέες εμπειρίες, κοινές με τους φίλους του και πιθανόν διαφορετικές από τα πρότυπα της οικογένειας και του σχολείου. Τα παιδιά διαμορφώνουν μία νέα αντίληψη του «εμείς», μέσα από το παιχνίδι και τη συναναστροφή, μαθαίνουν να ανταγωνίζονται και να συμβιβάζονται, να υπολογίζουν τους άλλους, να «παίζουν» σύμφωνα με τους κανόνες, να βιώνουν υποχρεώσεις και δικαιώματα,

θέσεις και ρόλους, διαμορφώνοντας την προσωπικότητά τους.

φωτ. 5.5 Αλληλεγγύη στο πλαίσιο ομάδας συνομηλίκων: Μέσα από την ομάδα συνομηλίκων το παιδί μαθαίνει τους

ρόλους, τους κανόνες, τις αξίες και διαμορφώνει τη συμπεριφορά του.

✍ Να σχολιάσετε την φωτογραφία στην τάξη.

στ. Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (ΜΜΕ). Τα ΜΜΕ (τύπος, βιβλία, ραδιόφωνο, τηλεόραση, κινηματογράφος, διαδίκτυο) είναι σημαντικοί φορείς κοινωνικοποίησης. Η κοινωνικοποίηση δεν αποτελεί φανερή λειτουργία τους (βλ. κεφ. 4.2), όμως η επιρροή τους στο άτομο

αναπτύχθηκε κυρίως μετά την παγκόσμια επέκταση της τηλεοπτικής εικόνας και την έκρηξη της τεχνολογίας των επικοινωνιών, στον 20ό αιώνα.

Σε αντίθεση με τους άλλους φορείς, τα ΜΜΕ λειτουργούν:

α) απρόσωπα, εφόσον μεταδίδουν το ίδιο μήνυμα σε ένα μεγάλο κοινό, χωρίς διαφοροποίηση φύλου, ηλικίας, μόρφωσης, γι' αυτό εξάλλου λέγονται μαζικά, και β) έμμεσα, γιατί στη μετάδοση του μηνύματος παρεμβαίνει το «μέσο» (έντυπο, ραδιόφωνο, τηλεόραση), στη διαμόρφωση του μηνύματος.

Τα χαρακτηριστικά αυτά δίνουν, ιδιαίτερα στην τηλεόραση, τεράστια εξουσία. Έχει τη δυνατότητα να προβάλλει πρότυπα και αξίες «κατευθύνοντας» τα άτομα με μεγαλύτερη ευκολία λόγω της

εικόνας. Η εξουσία αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την ενημέρωση, την ψυχαγωγία και την εκπαίδευση των ατόμων (με την εκπαιδευτική τηλεόραση, πολιτιστικές εκπομπές κ.τ.λ.). Συχνά όμως, οικονομικά συμφέροντα, κυρίως μέσω της διαφήμισης, παρεμβαίνουν στα ΜΜΕ, με αποτέλεσμα τον κίνδυνο παραπληροφόρησης* και καθοδήγησης των νεαρών, κυρίως, ατόμων σε αρνητικά πρότυπα (π.χ. βία, καταναλωτισμός).

*** Παραπληροφόρηση: διοχέτευση πληροφοριών που αποκρύπτουν ή διαστρεβλώνουν, την αλήθεια για την εξυπηρέτηση συμφερόντων.**

Enet ΤΟ ΒΗΜΑ *online*

ΤΟ ΒΗΜΑ

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ

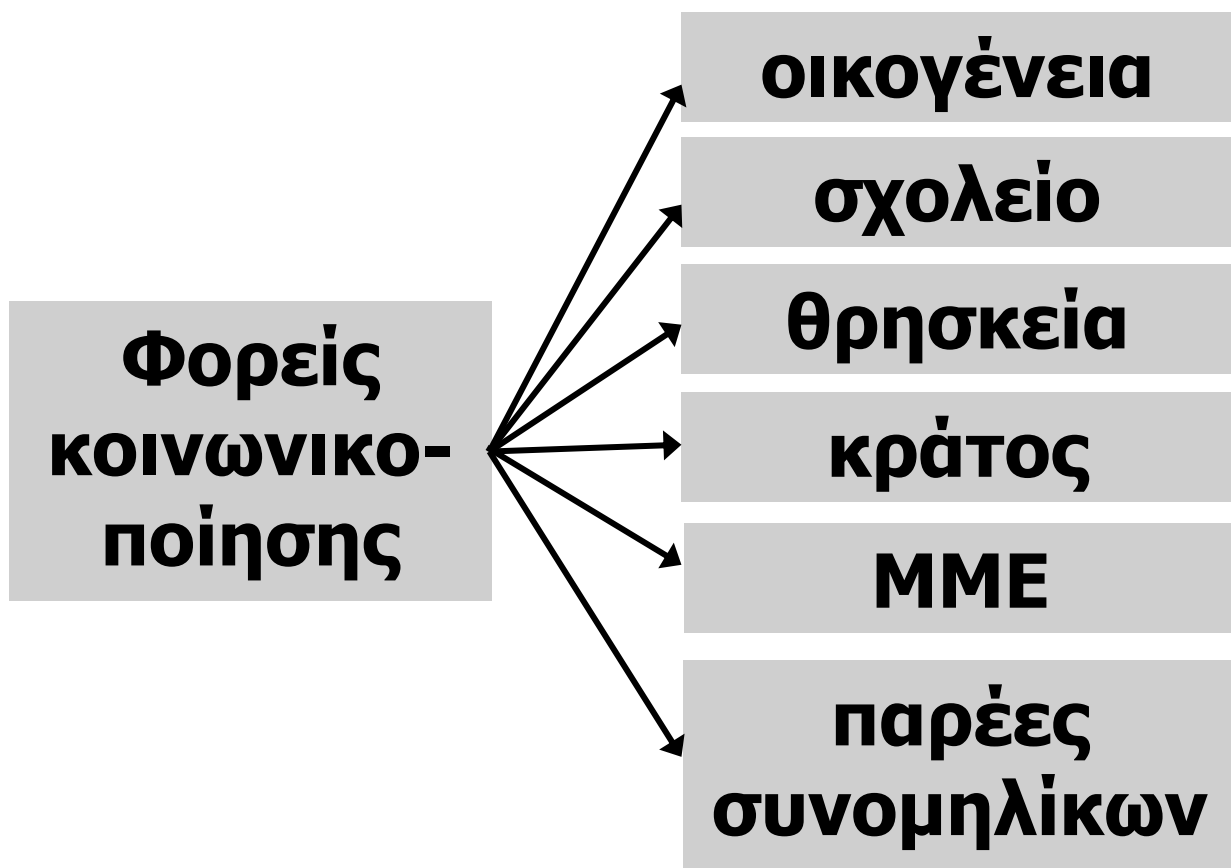
φωτ. 5.6 Δημοσιογραφικά λογότυπα. Όλες οι εφημερίδες, τα περιοδικά και τα τηλεοπτικά κανάλια διαθέτουν ιστοσελίδες στο διαδίκτυο. Μπορείτε να ενημερωθείτε από έναν γενικό αναζητητή όπως π.χ. το www.in.gr

φωτ. 5.7 Η τηλεόραση και το διαδίκτυο αποτελούν σημαντικούς φορείς κοινωνικοποίησης των σύγχρονων νέων και πηγές γνώσης. Από πολλούς καταγγέλλονται τα πρότυπα που συχνά προβάλλουν ως αρνητικά (π.χ. βία, καταναλωτισμός).

👁️ Πόση ευθύνη έχουν οι τηλεθεατές-χρήστες γι' αυτό; Σε ποιο βαθμό μπορούν να ελεγχθούν τα ΜΜΕ αποτελεσματικά, εφόσον σαν επιχειρήσεις ενδιαφέρονται για το κέρδος; Να συζητήσετε στην τάξη.

Βασικές έννοιες μαθήματος

5.3 Τρόποι κοινωνικοποίησης

Οι φορείς κοινωνικοποίησης χρησιμοποιούν πολλούς τρόπους για να μεταβιβάσουν τους κανόνες, τις αξίες, τα πρότυπα συμπεριφοράς στα νέα μέλη της κοινωνίας. Οι τρόποι αυτοί μπορεί να είναι:

α) Εντολές και συστάσεις. Το «μάλωμα» ή το «μπράβο» που λέει μια μητέρα στο παιδί της, η εντολή του διευθυντή ενός σχολείου για τον τρόπο ενδυμασίας των μαθητών, το νεύμα επιδοκίμασίας ή αποδοκίμασίας ενός φίλου μας, η συμπεριφορά του οικογενειακού μας περιβάλλοντος απέναντι σε ανθρώπους από άλλες φυλές ή χώρες, είναι ελάχιστα παραδείγματα εντολών και συστάσεων που μπορεί να χρησιμοποιήσουν οι φορείς της κοινωνικοποίησης,

β) Ταύτιση με συγκεκριμένα πρότυπα που προβάλλει η κοινωνία για να γίνουν οι συμπεριφορές όσο το δυνατόν πιο ομοιόμορφες. Ο άνθρωπος ταυτίζεται με άτομα, ομάδες, ρόλους. Αυτό του παρέχει αφενός τη δυνατότητα να μάθει και να εκφραστεί, αφετέρου να αναπτύξει την αίσθηση του «εμείς». Τα πρότυπα που προβάλλει η σύγχρονη κοινωνία είναι πολλά και συχνά αντιφατικά μεταξύ τους (π.χ. καταναλωτικό πρότυπο από τα ΜΜΕ, αντικαταναλωτικό από τα σχολικά βιβλία). Η επιλογή προτύπου ταύτισης, που θα κάνει το άτομο, αποτελεί έκφραση της ιδιαιτερότητας και της μοναδικότητάς του.

γ) Κοινωνική κριτική. Αποτελείται είτε από την άτυπη έκφραση (θετική ή αρνητική) της κοινής γνώμης προς το πρόσωπό μας (με σχόλια,

κουτσομπολιό κ.τ.λ.), είτε από την τυπική επέμβαση των κοινωνικών θεσμών (με έπαινο ή ποινή). Στόχος της να μας παροτρύνει ή να μας αποθαρρύνει σε μια πράξη. Ο βαθμός στον οποίο η κοινωνική κριτική επηρεάζει τη συμπεριφορά μας, εξαρτάται από το πόσο δημόσια είναι και πόσο σημαντική για τη ζωή μας.

φωτ. 5.8 Οι σύγχρονες κοινωνίες είναι πολυφωνικές. Αυτό σημαίνει ότι συνυπάρχουν ομάδες με διαφορετικές ιδεολογίες, αξίες και πρότυπα. Για το λόγο αυτό είναι συχνό το φαινόμενο οι φορείς κοινωνικοποίησης να προβάλλουν πρότυπα αντιφατικά για τους

νέους. Η ελευθερία επιλογής είναι μια δημοκρατική αξία μέσα από την οποία τελικά διαμορφώνεται η προσωπικότητα του ατόμου.

✍️ Να συζητήσετε στην τάξη την αξία αυτής της ελευθερίας.

Υπάρχουν κίνδυνοι στην ομαλή κοινωνικοποίηση των νέων όταν τα πρότυπα που προβάλλονται από τους διάφορους φορείς κοινωνικοποίησης (οικογένεια, παρέες, ΜΜΕ) συγκρούονται μεταξύ τους; Ποια τελικά είναι τα πρότυπα που υπερισχύουν; Να συζητήσετε στην τάξη.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Τρόποι κοινωνικοποίησης

5.4 Ο κοινωνικός έλεγχος

Πολλές φορές, ως νέα μέλη μιας ομάδας (νέοι μαθητές, οδηγοί, εργαζόμενοι) συμβαίνει να συνειδητοποιούμε τη σημασία ενός κανόνα μετά την ποινή που επιβάλλεται σε όσους τον παραβαίνουν ή την επιβράβευση όσων τον ακολουθούν. Από τη δημόσια επίπληξη ή επιβράβευση από τον Διευθυντή του σχολείου μαθαίνουμε π.χ. ποια είναι η συμπεριφορά του μαθητή που γίνεται αποδέκτη στο σχολείο. Κάθε κοινωνία και κοινωνική ομάδα έχει, όπως αναφέραμε, ένα σύνολο κοινωνικών κανόνων το οποίο ρυθμίζει την οργάνωση και λειτουργία της. Όλοι μας έχουμε μάθει να αναμένουμε κάποια ένδειξη απόρριψης ή αποδοχής της συμπεριφοράς μας: ένα βλέμμα περιφρόνησης

ή μια φιλοφρόνηση δηλώνουν αντίστοιχα ότι παραβήκαμε ή ακολουθήσαμε τους κανόνες. Άλλοτε αυτό δηλώνεται με μια σοβαρότερη τιμωρία - ποινή ή με ένα δημόσιο και επίσημο έπαινο ή ανταμοιβή. Ο κοινωνικός έλεγχος είναι ένα σύνολο ποινών και επιβραβεύσεων, το οποίο έχει στόχο να προλάβει ή να επαναφέρει και να διορθώσει κάθε συμπεριφορά αντίθετη με τους αποδεκτούς κοινωνικούς κανόνες και αξίες.

φωτ. 5.9 Βράβευση διευθυντή Λυκείου από την Υπουργό Παιδείας για τη συμμετοχή του σχολείου σε διαγωνισμό της Ε.Ε.

Οι επιβραβεύσεις (θετικός κοινωνικός έλεγχος) παροτρύνουν τα άτομα για θετικές συμπεριφορές.
✎ Να συζητήσετε στην τάξη το ρόλο των επιβραβεύσεων στο σχολείο.

φωτ. 5.10. Πικετοφορία του ελληνικού τμήματος της Διεθνούς Αμνηστίας στην Αθήνα, κατά της θανατικής ποινής. Σε 70 από τις 200 περίπου χώρες παγκόσμια εφαρμόζεται ακόμα η θανατική ποινή μεταξύ των οποίων και σε 38 από τις 52 Πολιτείες των ΗΠΑ. Σε πολλές ακόμα χώρες όπως η Σαουδική Αραβία, το Πακιστάν, η Υεμένη η θανατική ποινή, κυρίως κατά γυναικών, εκτελείται με δημόσιο λιθοβολισμό τους. Η ανάγκη προστασίας της κοινωνίας, μπορεί να χρησιμοποιεί μέσα που

**προσβάλλουν τον πολιτισμό;
Μπορεί η ποινή να φτάνει στην
πλήρη εξόντωση; Να ανταλλάξετε
επιχειρήματα στην τάξη.**

5.5 Τα είδη του κοινωνικού ελέγχου

**Κυριότερες μορφές του κοινωνικού
ελέγχου, οι οποίες συνήθως
συνδυάζονται μεταξύ τους, είναι:**

**α. Τυπικός, άτυπος: Ο τυπικός
κοινωνικός έλεγχος περιλαμβάνει
τις ποινές που επιβάλλονται από
τους επίσημους φορείς (όπως η
αστυνομία, τα δικαστήρια) και αφο-
ρά την παράβαση των νόμων. Ο
άτυπος κοινωνικός έλεγχος περιλα-
βάνει τις υποδείξεις, τις παρατηρή-
σεις, τις γνώμες και την κριτική που
εκφράζουν τα μέλη των κοινωνικών**

ομάδων που ανήκουμε (γονείς, φίλοι, γείτονες, συνάδελφοι).

β. Θετικός, αρνητικός: Ο θετικός κοινωνικός έλεγχος περιλαμβάνει τις επιβραβεύσεις και τις ανταμοιβές και ο αρνητικός τις διάφορες κυρώσεις και ποινές. Η συμπεριφορά μας στο σχολείο π.χ. διαμορφώνεται τόσο από το φόβο της ποινής (με αποβολή ή τιμωρία) όσο και από την ικανοποίηση της ανταμοιβής (με καλούς βαθμούς και έπαινο).

γ. Προληπτικός, κατασταλτικός: Ο προληπτικός έλεγχος έχει ως στόχο να προλάβει την εκδήλωση της παραβίασης των κανόνων. Ο κατασταλτικός κοινωνικός έλεγχος επιβάλλει ποινές όταν τα άτομα προχωρούν σε παράνομες πράξεις.

δ. Όλα τα παραπάνω αποτελούν μορφές εξωτερικού ελέγχου. Υπάρχει όμως και μια μορφή εσωτερικού

ελέγχου, ο αυτοέλεγχος. Με τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης μαθαίνουμε τους κανόνες, τις απαγορεύσεις και τους περιορισμούς, αισθανόμαστε τύψεις, ντροπή, μεταμέλεια για κάποιες πράξεις μας. Ο αυτοέλεγχος είναι αποτέλεσμα της πετυχημένης κοινωνικοποίησης και στόχος των κανόνων σωφρονισμού σήμερα.

Οι συνολικές μεταβολές, που έγιναν με την εξέλιξη των κοινωνιών από παραδοσιακές σε σύγχρονες, επηρέασαν και άλλαξαν και τον κοινωνικό έλεγχο. Ο ξυλοδαρμός π.χ. αποτελούσε συνηθισμένη μορφή κοινωνικού ελέγχου από τους γονείς ή το δάσκαλο. Σήμερα απαγορεύεται και τα εκπαιδευτικά συστήματα γίνονται περισσότερο ανεκτικά στις διαφορετικές συμπεριφορές.

Η δημιουργία των σύγχρονων δημοκρατικών κρατών οδήγησε στη διαμόρφωση της γραπτής νομοθεσίας (νόμοι) και του συστήματος δικαιοσύνης και σωφρονισμού (δικαστήρια). Σκοπός της σύγχρονης δημοκρατικής πολιτείας είναι η πρόληψη της εγκληματικότητας. Όταν κρίνεται απαραίτητη η επιβολή ποινών (καταστολή), αυτή πρέπει να γίνεται με σεβασμό στην προσωπικότητα και τα δικαιώματα του παραβάτη. Η βία και ο καταναγκασμός απαγορεύονται. Μόνον η πολιτεία έχει το δικαίωμα καταναγκασμού (κράτηση - φυλάκιση) αλλά πάντα με την εγγύηση των νόμων και της ανεξάρτητης δικαιοσύνης. Η αναγνώριση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η επανένταξη του ατόμου στο κοινωνικό σύνολο οδηγούν σταδιακά

στην κατάργηση των ασύλων, της θανατικής ποινής, των αναμορφωτηρίων στις περισσότερες σύγχρονες κοινωνίες. Η οργάνωση προγραμμάτων επανένταξης αποφυλακισμένων, αρωγής και κοινωνικής εργασίας εξυπηρετεί αυτούς ακριβώς τους στόχους.

φωτ. 5.11 Ο βαλκανιο-νίκης γιατρός Γρ. Λαμπράκης εμποδίζεται από την Αστυνομία να πραγματοποιήσει πορεία

ειρήνης στον Μαραθώνα το 1963, ένα μήνα πριν τη δολοφονία του. Πολλοί ακόμα πολιτικοί όπως ο Μάρτιν Λούθερ Κίνγκ, ο Ν. Μαντέλα, αμφισβήτησαν τους κυρίαρχους κοινωνικούς κανόνες της εποχής τους και υπέστησαν τον κοινωνικό έλεγχο με φυλακίσεις και διώξεις.

Σήμερα, θεωρούνται μεγάλοι μεταρρυθμιστές.

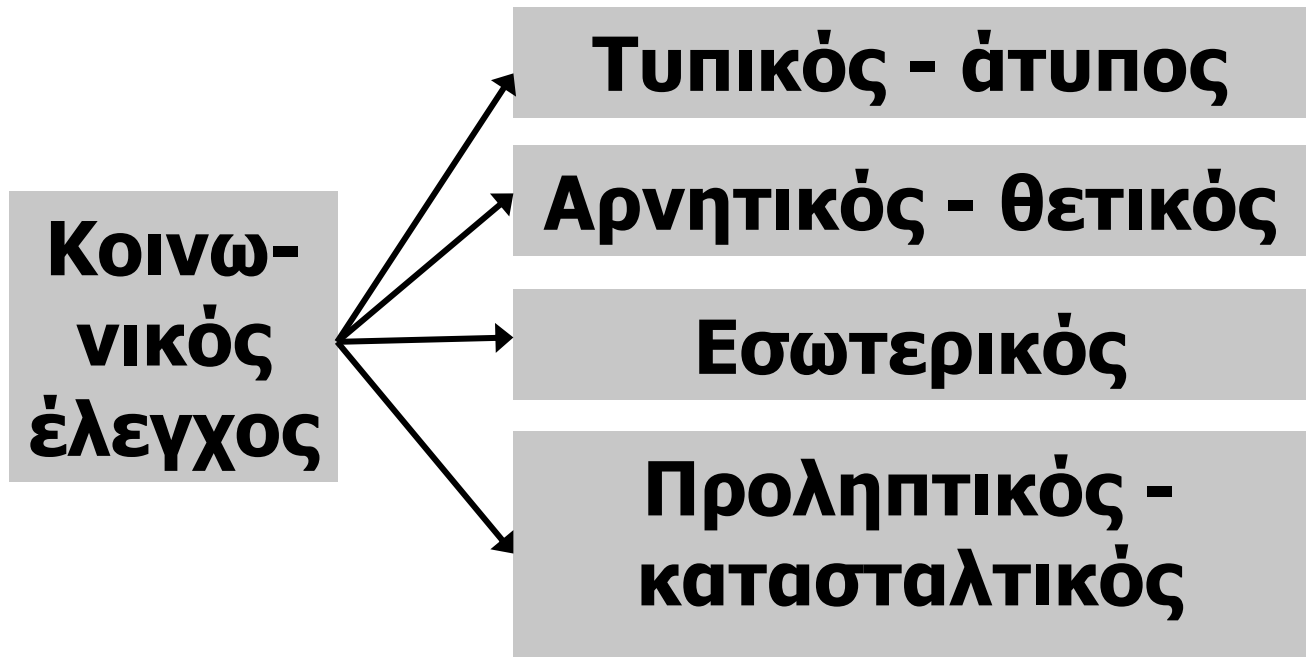
✎ Να συζητήσετε στην τάξη αντίστοιχες περιπτώσεις που υπέστησαν κοινωνικό έλεγχο. Χρησιμοποιείτε παραδείγματα από το μάθημα της Ιστορίας σας.

φωτ. 5.12 «Το ξύλο βγήκε απ' τον παράδεισο». Αυτή ήταν η παιδαγωγική αρχή των παραδοσιακών εκπαιδευτικών συστημάτων.

✎ Να συζητήσετε στην τάξη τις νέες παιδαγωγικές αρχές και τις ποινές που επιβάλλονται στους μαθητές σήμερα.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Εργασίες - δραστηριότητες

1. Μπορείτε, αφού διαβάσετε ένα από τα προτεινόμενα διηγήματα (ή κάποιο άλλο δικής σας επιλογής), να καταγράψετε τις διαφορές που παρατηρήσατε στους τρόπους που χρησιμοποιούσαν οι φορείς της κοινωνικοποίησης εκείνης της εποχής σε σχέση με αυτούς που χρησιμοποιούν σήμερα.

2. Με βάση τις γνώσεις που αποκτήσατε για το θεσμό της οικογένειας στο προηγούμενο και σε αυτό το κεφάλαιο, μπορείτε να αναπτύξετε τις διαφορές στην κοινωνικοποίηση των νέων σε μια σύγχρονη-πυρηνική και σε μια παραδοσιακή-εκτεταμένη οικογένεια;

3. Να χωριστείτε σε ομάδες και να συγκεντρώσετε υλικό (φωτογραφίες, μαρτυρίες, άρθρα) για ένα από τα θέματα που αναφέρονται στο κεφάλαιο (θανατική ποινή, σχολικές τιμωρίες, αλλαγές στον κοινωνικοποιητικό ρόλο της οικογένειας, ΜΜΕ).

4. Να πραγματοποιήσετε μικρή έρευνα στο σχολείο για το βαθμό που οι συμμαθητές σας χρησιμοποιούν τα ΜΜΕ (εφημερίδες, περιοδικά, τηλεόραση, κινηματογράφο,

διαδίκτυο). Μπορείτε επίσης να πραγματοποιήσετε μικρή έρευνα στα προγράμματα τηλεοπτικών καναλιών για το ποσοστό των ενημερωτικών/επιμορφωτικών εκπομπών που διαθέτουν στο εβδομαδιαίο τους πρόγραμμα.

5. Να επιλέξετε και να παρουσιάσετε ένα σημαντικό πρόσωπο που υπέστη διώξεις για τις ιδέες του.

Κριτήριο αυτοαξιολόγησης του μαθητή

A. Τελειώνοντας τη μελέτη και συζήτηση του κεφαλαίου, θα πρέπει να μπορείς να απαντήσεις σύντομα στις παρακάτω ερωτήσεις. Όπου συναντάς δυσκολία, συμβουλέψου και πάλι το αντίστοιχο μάθημα.

1. Η κοινωνικοποίηση είναι διαδικασία μάθησης. Τι μαθαίνει το άτομο;

2. Γιατί ο ρόλος του σχολείου στην κοινωνικοποίηση του νέου είναι σήμερα πιο σημαντικός;

3. Γιατί το κράτος σήμερα επεμβαίνει καθοριστικά στην κοινωνικοποίηση;

4. Πότε κοινωνικοποιούμαστε πιο σωστά: όταν οι ποινές λειτουργούν προληπτικά ή κατασταλτικά στη συμπεριφορά μας;

5. Πώς συνδέεται ο αυτοέλεγχος με την κοινωνικοποίηση;

B. Να βάλεις σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση:

1. Η κοινωνικοποίηση είναι μια διαδικασία απομνημόνευσης κανόνων

Σ Λ

2. Η οικογένεια αποτελεί πρωτογενή φορέα κοινωνικοποίησης

Σ Λ

**3. Κύρια λειτουργία των ΜΜΕ
είναι η κοινωνικοποίηση Σ Λ**

**4. Ο αυτοέλεγχος είναι
δείγμα επιτυχημένης
κοινωνικοποίησης Σ Λ**

**5. Το άτομο σήμερα δεν έχει
επιλογές στα πρότυπα
με τα οποία θα ταυτιστεί Σ Λ**

6 Κοινωνικά Προβλήματα

- Προσδιορισμός και συνέπειες
- Αίτια και αντιμετώπιση
- Φτώχεια, ανεργία, καταναλωτισμός, αγωγή καταναλωτών
- Τροχαία ατυχήματα, κυκλοφοριακή αγωγή
- Αθλητισμός και βία

Τα κοινωνικά προβλήματα είναι χαρακτηριστικό όλων των κοινωνιών. Οι κοινωνικοί θεσμοί, η κοινωνική οργάνωση και μεταβολή είναι έννοιες απαραίτητες για να κατανοήσεις αυτό το κεφάλαιο.

Πολλά λογοτεχνικά έργα έχουν αντικείμενο τα κοινωνικά προβλήματα και κυρίως τον πόλεμο και τις κοινωνικές ανισότητες.

**«Η Ζωή εν τάφω» του Στρ. Μυριβή-
λη, «Η Μάνα» του Μ. Γκόρκι, το
έργο του Τζ. Στάϊμπεκ « Άνθρωποι
και ποντίκια», «Για ποιον χτυπά η
καμπάνα» του Ερν. Χεμινγκουέη,
«Μέσα στις φλόγες» της Δ. Σωτηρί-
ου περιγράφουν τα αδιέξοδα των
ατόμων που βιώνουν κοινωνικά
προβλήματα, όπως ο πόλεμος, οι
ανισότητες και η φτώχεια.**

**Οι περισσότερες κοινωνικές
ταινίες έχουν ως αντικείμενο
τα κοινωνικά προβλήματα. Μπορείς
να δεις ταινίες, όπως «Ο ακήρυχτος
πόλεμος» του Μ. Μουρ, «Γεννημέ-
νος την 4η Ιουλίου» του Ολ. Στόουν,
«Ο άνθρωπος της βροχής» του Μπ.
Λέβινσον. Θα προβληματιστείς για
προβλήματα, όπως ο πόλεμος, η
φτώχεια, τα άτομα με αναπηρίες
κ.λ.π.**

Οι περισσότεροι ιστοχώροι που προτείνονται στο βιβλίο αναφέρονται σε κοινωνικά προβλήματα. Περιβαλλοντικές και ανθρωπιστικές Οργανώσεις δραστηριοποιούνται για τα κοινωνικά προβλήματα, όπως η Unicef (www.unicef.gr) για την πείνα, η Διεθνής Αμνηστία (www.amnesty.gr) για τον πόλεμο και τις διακρίσεις, η WWF (www.wwf.gr) και η Greenpeace (www.greenpeace.gr) για το περιβάλλον, το Ινστιτούτο Καταναλωτή για την κατανάλωση (www.inka.gr). Εξάλλου, μπορείς να επισκεφτείς τις ιστοσελίδες www.anthropos.gr και www.nodoping.org για να ενημερωθείς αντίστοιχα για προβλήματα σχετικά με τα άτομα με αναπηρίες και τα προβλήματα του πρωταθλητισμού και της χρήσης

απαγορευμένων ουσιών από τους αθλητές.

Στο κεφάλαιο αυτό θα γνωρίσεις μερικά από τα κοινωνικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι κοινωνίες όλου του πλανήτη: τη φτώχεια και την ανεργία, τα τροχαία ατυχήματα και την αθλητική βία. Θα προβληματιστείς και θα συζητήσεις τα αίτια άλλα και τους τρόπους συλλογικής αντιμετώπισής τους.

6.1 Κοινωνικά προβλήματα: Προσδιορισμός και συνέπειες

Μέχρι τώρα αναφερθήκαμε στους βασικούς τρόπους που διαθέτει κάθε κοινωνία για να εξυπηρετήσει τις ανάγκες και τους σκοπούς της. Αν κοιτάξουμε όμως γύρω μας θα διαπιστώσουμε ότι δεν έχουν όλοι οι άνθρωποι τα ίδια αγαθά και σε ορισμένους λείπουν και τα πιο βασικά όπως, η τροφή, η στέγη, τα φάρμακα, η εργασία και η προσωπική ασφάλεια. Συχνά, οι μαθητές διακόπτουν την υποχρεωτική εκπαίδευση για να εργασθούν. Στις πόλεις εμφανίζονται προβλήματα, όπως η βία, η χρήση ναρκωτικών, τα τροχαία ατυχήματα που οδηγούν σε εκατοντάδες θύματα. Τα προβλήματα αυτά αποτελούν κοινωνικά προβλήματα γιατί:

α) επηρεάζουν αρνητικά ένα σημαντικό τμήμα του κοινωνικού συνόλου, π.χ. οι αυξημένοι δείκτες ανεργίας σημαίνουν ότι μεγάλο ποσοστό του κοινωνικού συνόλου αντιμετωπίζει προβλήματα διαβίωσης ή και επιβίωσης. Συχνά, ένα κοινωνικό πρόβλημα μπορεί να μη γίνεται αντιληπτό από τα άτομα που το υφίστανται, αλλά από τους επιστήμονες ή από τα ΜΜΕ π.χ. το κοινωνικό πρόβλημα της παιδικής παχυσαρκίας εντοπίστηκε από τους επιστήμονες οι οποίοι και οργάνωσαν ενημερωτικά προγράμματα του πληθυσμού.

β) παραβιάζουν τις αξίες και τα ιδεώδη του κοινωνικού συνόλου, όπως π.χ. η παιδική εργασία, ο αναλφαβητισμός, η κακοποίηση των γυναικών παραβιάζουν τις αξίες της ισότητας, της μόρφωσης

και της απαγόρευσης της βίας που χαρακτηρίζουν τις σύγχρονες κοινωνίες.

γ) οφείλονται σε κοινωνικούς και όχι ατομικούς παράγοντες, όπως π.χ. η ανεργία που οφείλεται στην εισαγωγή της τεχνολογίας ή τις αλλαγές στον οικονομικό χαρακτήρα της κοινωνίας. Με αυτόν τον τρόπο διακρίνεται το κοινωνικό πρόβλημα της ανεργίας από το ατομικό που αφορά π.χ. την κακή επιλογή επαγγέλματος.

δ) μπορούν να αντιμετωπιστούν με τη συλλογική δράση ατόμων και ομάδων και με κοινωνικά μέτρα της Πολιτείας.

Οι συνέπειες των κοινωνικών προβλημάτων αφορούν:

- το άτομο, εφόσον έχουν προσωπικό κόστος που έχει σχέση με την ποιότητα ζωής και την υγεία του.**

- την κοινωνία, εφόσον τα κοινωνικά προβλήματα επηρεάζουν αρνητικά την οικονομική και πολιτική οργάνωση αλλά και ευρύτερα όλη την κοινωνική ζωή.

φωτ.6.1 Γιατροί χωρίς σύνορα, Γιατροί του κόσμου.

Μπορείτε να ενημερωθείτε για τη δράση

των Οργανώσεων από το διαδίκτυο (www.msf.gr, www.mdgreece.gr).

✍ Να συζητήσετε στην τάξη για άλλες Οργανώσεις που δραστηριοποιούνται την επίλυση κοινωνικών προβλημάτων.

φωτ.6.2 Στ. Χώκινγκ. Υπάρχουν άνθρωποι που επιλέγουν, αντί να είναι μέρος του προβλήματος, να δραστηριοποιούνται για τη λύση του. Ο

φυσικός Στ. Χώκινγκ αποτελεί ένα τέτοιο παράδειγμα. Μπορείτε να επισκεφτείτε την ιστοσελίδα www.disability.gr για να ενημερωθείτε για τις δραστηριότητες των ατόμων με αναπηρίες.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη για άλλα κοινωνικά προβλήματα και για τους τρόπους με τους οποίους τα άτομα που τα αντιμετωπίζουν μπορούν να δραστηριοποιηθούν.

6.2 Αίτια και αντιμετώπιση

Τα κοινωνικά προβλήματα δεν αποτελούν φυσικές και αναπόφευκτες καταστάσεις. Όπως κάθε πρόβλημα έχουν συγκεκριμένες αιτίες, τις οποίες πρέπει να αναζητούμε, ώστε με κατάλληλα μέτρα να τα επιλύουμε. Οι βασικές αιτίες των κοινωνικών προβλημάτων είναι:

α) Η κοινωνική ανισότητα (βλ. Κεφ. 3.4.1). Οι άνθρωποι στο πλαίσιο μιας κοινωνίας, αλλά και οι όλες οι κοινωνίες παγκόσμια δεν απολαμβάνουν τα ίδια αγαθά και υπηρεσίες. Οι κοινωνικές ανισότητες που υπάρχουν συνδέονται με τα πιο σημαντικά από τα κοινωνικά προβλήματα, όπως η φτώχεια, η ανεργία, η βία, η μετανάστευση και ο ρατσισμός.

β) Η κοινωνική μεταβολή (βλ. Κεφ. 3.5) αποτελεί χαρακτηριστικό όλων των κοινωνιών. Στις σύγχρονες κοινωνίες, οι ταχύτερες κοινωνικές μεταβολές αποτελούν αιτία πολλών κοινωνικών προβλημάτων. Η τεχνολογικές επαναστάσεις π.χ. οδηγούν πολλούς επαγγελματικούς κλάδους σε προβλήματα ανεργίας και εξαφανίζουν παραδοσιακά επαγγέλματα.

γ) Οι κοινωνικές αντιλήψεις και νοοτροπίες. Ορισμένα κοινωνικά προβλήματα έχουν τις ρίζες τους στις νοοτροπίες που υπήρχαν παλαιότερα και συνεχίζουν να υπάρχουν στη νέα κοινωνική πραγματικότητα. Η κακοποίηση των γυναικών και των παιδιών, η εγκατάλειψη του σχολείου ιδιαίτερα από τα κορίτσια, ο ρατσισμός, όλα αυτά τα φαινόμενα συνδέονται με

παραδοσιακές αντιλήψεις και προκαταλήψεις που υπάρχουν ακόμα σε πολλές κοινωνίες.

Η αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων προϋποθέτει:

- **την προσπάθεια αλλαγών στη νοοτροπία των ατόμων (ατομοκεντρική προσέγγιση). Στο πλαίσιο αυτό προβλέπεται η εκπαίδευση, κατάρτιση και ενημέρωση των ατόμων σε θέματα π.χ. οδικής ασφάλειας, επαγγελματικού προσανατολισμού, θεμάτων υγείας, ώστε τα άτομα να μπορούν να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα, ξεπερνώντας αρνητικές νοοτροπίες.**

- **Την προσπάθεια αλλαγών στην κοινωνική οργάνωση (κοινωνιοκεντρική προσέγγιση).**

Σήμερα, η αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων απαιτεί το συνδυασμό και των δύο παραπάνω

προσεγγίσεων. Εξάλλου, η μελέτη και ο σχεδιασμός λύσεων στα κοινωνικά προβλήματα πραγματοποιείται με τη συνεργασία επιστημόνων διάφορων κλάδων. Ψυχολόγοι, κοινωνιολόγοι, αρχιτέκτονες και πολεοδόμοι μελετούν π.χ. τα προβλήματα βίας και κοινωνικού αποκλεισμού στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις και προτείνουν νέες μορφές σχεδιασμού των πόλεων.

Αποτέλεσμα αυτής της συνεργασίας είναι η χάραξη της κοινωνικής πολιτικής που ασκείται στο πλαίσιο του κοινωνικού κράτους (βλ. Κεφ. 9.3) με την κατοχύρωση μέτρων, όπως η κοινωνική ασφάλιση, τα επιδόματα ανεργίας, η επαγγελματική κατάρτιση ανέργων, η παροχή κατοικίας, η επιδότηση θέσεων εργασίας κ.ά. Στην κατεύθυνση επίλυσης των κοινωνικών προβλημάτων

εντάσσεται και η δράση των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων ΜΚΟ (βλ. Κεφ.2.3) και των διάφορων κοινωνικών κινημάτων, όπως το οικολογικό, το γυναικείο, το αντιρατσιστικό κίνημα.

Τα περισσότερα από τα κοινωνικά προβλήματα σήμερα έχουν ένα διεθνή χαρακτήρα π.χ. η φτώχεια, η ανεργία, ο ρατσισμός, η μόλυνση του περιβάλλοντος. Για το λόγο αυτό τα κοινωνικά προβλήματα απασχολούν διεθνείς Οργανισμούς (ΟΗΕ, Unicef) και διεθνείς ΜΚΟ και κινήματα (βλ. Κεφ. 14.3).

φωτ.6.3 Εκατομμύρια παιδιά στον κόσμο είναι εκτεθειμένα σε ιδιαίτερους κινδύνους λόγω των πολέμων και των φυσικών καταστροφών.

✎ Να επικοινωνήσετε με Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις που δραστηριοποιούνται σε αυτόν τον τομέα (UNICEF, Γιατροί του Κόσμου, Γιατροί Χωρίς Σύνορα) και να ζητήσετε να σας αποστείλουν σχετικό υλικό.

**ΟΧΙ ΣΤΗ
ΞΕΝΟΦΟΒΙΑ**

φωτ.6.4 Η ξενοφοβία αποτελεί την κύρια αιτία εκδηλώσεων ρατσισμού κατά των αλλοδαπών.

✎ Να συζητήσετε στην τάξη με ποιους τρόπους η ισότητα και η αξιοπρέπεια θα γίνονται σεβαστές για όλα τα άτομα.

**«Αν σκέφτεσαι ένα χρόνο μπροστά -
φύτεψε σπόρους
Αν σκέφτεσαι δέκα χρόνια μπροστά -
φύτεψε ένα δέντρο
Αν σκέφτεσαι εκατό χρόνια
μπροστά - μόρφωσε το λαό.»
Κυααν-tzu (Κίνα 4ος-3ος αιώνας π.Χ)**

**φωτ. 6.5 «Οι γούνες έχουν
ζήτηση, οι φώκιες έχουν
πένθος» Αυτόν τον κόσμο
δεν τον κληρονομήσαμε
από τους γονείς μας, τον δανειστή-
καμε από τα παιδιά μας. Μόνο το
1/5 του πληθυσμού της γης κατατάσ-
σεται στην κατηγορία των «κατανα-
λωτών», αλλά αυτή η κατανάλωση
αποτελεί παράγοντα καταστροφής
των φυσικών οικοσυστημάτων,
εξαφάνισης ειδών και ρύπανσης
υδάτινων πόρων και ωκεανών.**

✍️ Να συζητήσετε στην τάξη τρόπους συμπεριφοράς του καταναλωτή που βοηθούν στη διατήρηση του οικοσυστήματος.

Βασικές έννοιες μαθήματος

**Αίτια
κοινωνικών
προβλημάτων**

**Κοινωνικές
ανισότητες**

**Κοινωνική
μεταβολή**

Νοοτροπίες

**Επίλυση
κοινωνικών
προβλημάτων**

**Κοινωνική
πολιτική**

ΜΚΟ

**Διεθνείς
Οργανισμοί**

6.3 Φτώχεια, ανεργία, καταναλωτισμός, αγωγή καταναλωτή

Η φτώχεια αποτελεί το βασικό κοινωνικό πρόβλημα όλων των κοινωνιών σήμερα. Η καταπολέμησή της αποτελεί προτεραιότητα τόσο των κυβερνήσεων των χωρών, όσο και των Διεθνών Οργανισμών (ΟΗΕ, Unicef). Οι κοινωνικοί επιστήμονες αναφέρονται σε δύο είδη φτώχειας την απόλυτη και τη σχετική.

- Η απόλυτη φτώχεια είναι η κατάσταση στην οποία τα άτομα δεν κατέχουν ούτε τα στοιχειώδη αγαθά για την επιβίωσή τους, όπως είναι η τροφή, το νερό, η στέγη. Η απόλυτη φτώχεια αφορά μεγάλους πληθυσμούς των αναπτυσσόμενων χωρών στην Αφρική και την Ασία, αλλά παρουσιάζεται και στις αναπτυγμένες κοινωνίες, εφόσον οι

άστεγοι αποτελούν συνηθισμένο φαινόμενο όλων των Δυτικών μεγαλουπόλεων.

- **Η σχετική φτώχεια είναι η κατάσταση στην οποία τα άτομα διαθέτουν ένα βασικό εισόδημα που εξασφαλίζει την επιβίωσή τους, δεν καλύπτει όμως το καταναλωτικό πρότυπο της κάθε κοινωνίας. Η κάθε κοινωνία καθορίζει επομένως τα όρια της σχετικής φτώχειας, π.χ. στην Ελλάδα του '60 η κατοχή τηλεόρασης ή τηλεφώνου δεν αποτελούσαν βασικές ανάγκες, ενώ σήμερα περιλαμβάνονται στις βασικές ανάγκες ενός νοικοκυριού και αποτελούν δείκτη σχετικής φτώχειας για την Ευρωπαϊκή Ένωση.**

The cost of your week's coffee could help provide Zoe's village with clean water

φωτ.6.6 «Το κόστος του εβδομαδιαίου σας καφέ, μπορεί να εφοδιάσει το χωριό της Ζωής με καθαρό νερό», αναφέρει η λεζάντα της καμπάνιας ενάντια στη φτώχεια. Η φτώχεια πλήττει πληθυσμούς των

αναπτυσσόμενων χωρών αλλά και των αναπτυγμένων κοινωνιών που η πλειονότητά τους είναι κάτω των δεκατεσσάρων ετών. Μεγάλος αριθμός επίσης είναι άνω των 65 ετών και πολλοί είναι ανάπηροι. Στη διεύθυνση www.yomag.net, θα βρείτε ένα δικτυακό περιοδικό για

τους καταναλωτές της Ευρωπαϊκής Ένωσης γραμμένο από μαθητές.

✍ Μπορείτε να το επισκεφθείτε και να εντάξετε και το σχολείο σας στις δραστηριότητές του.

Τα αίτια της φτώχειας εντοπίζονται στην άνιση κατανομή του εισοδήματος, στις αλλαγές της τεχνολογίας, στις προκαταλήψεις και το ρατσισμό, αλλά και στην παραοικονομία*, που στερεί από το κράτος εισοδήματα για προγράμματα κοινωνικής ανάπτυξης. Η ανεργία, επίσης, αποτελεί σημαντική αιτία της φτώχειας, ιδιαίτερα όταν είναι παρατεταμένη και αφορά άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, που έχουν οικογενειακές υποχρεώσεις.

Οι συνέπειες της φτώχειας είναι ιδιαίτερα έντονες τόσο στα άτομα, τα οποία βρίσκονται αποκλεισμένα

από πολλά αγαθά και δραστηριότητες, όσο και στην κοινωνία, αφού η φτώχεια αποτελεί αιτία πολλών κοινωνικών προβλημάτων, όπως η μετανάστευση, η ξενοφοβία, ο ρατσισμός, η εγκληματικότητα και η βία.

Στις επόμενες σελίδες φαίνεται ο πίνακας 6.1

Ένα στα τέσσερα άτομα βρίσκεται στα όρια σχετικής φτώχειας στην Ευρώπη των 15. Τα στοιχεία δίνονται χωρίς τον υπολογισμό των κοινωνικών παροχών του κράτους (Α' στήλη) και μετά τον σχετικό υπολογισμό (Β' στήλη).

* **παραοικονομία:** η μη επίσημη καταγραφή από το κράτος οικονομικών δραστηριοτήτων, με αποτέλεσμα τη φοροδιαφυγή.

Πληθυσμός που βρίσκεται στα όρια της φτώχειας στην Ευρώπη των «15» (2001)

ΧΩΡΑ	Χωρίς κοινωνικές παροχές (%)	Με κοινωνικές παροχές (%)	Κατώφλι φτώχειας σε € το χρόνο	
			Ένα άτομο	Δύο ενήλικες με δύο παιδιά
 Αυστρία	22	12	9.173	19.263
 Βέλγιο	23	13	9.295	19.520
 Γαλλία	24	15	8.932	18.756
 Γερμανία	21	11	9.455	19.855

	Δανία	29	10	11.988	25.175
	ΕΛΛΑΔΑ	23	20	4.264	8.955
	Ην. Βασίλειο	29	17	10.632	22.237
	Ιρλανδία	30	21	8.553	17.961
	Ισπανία	23	19	4.416	11.374
	Ιταλία	22	19	6.240	13.103
	Λουξεμβούρ- γο	23	12	13.863	29.113
	Ολλανδία	21	11	8.292	17.414
	Πορτογαλία	24	20	3.589	7.538
	Σουηδία	17	9	10.367	21.770
	Φινλανδία	19	11	8.916	18.724
	Ευρώπη των 15	21	15	8.319	17.469

Υποσιτισμός στον κόσμο

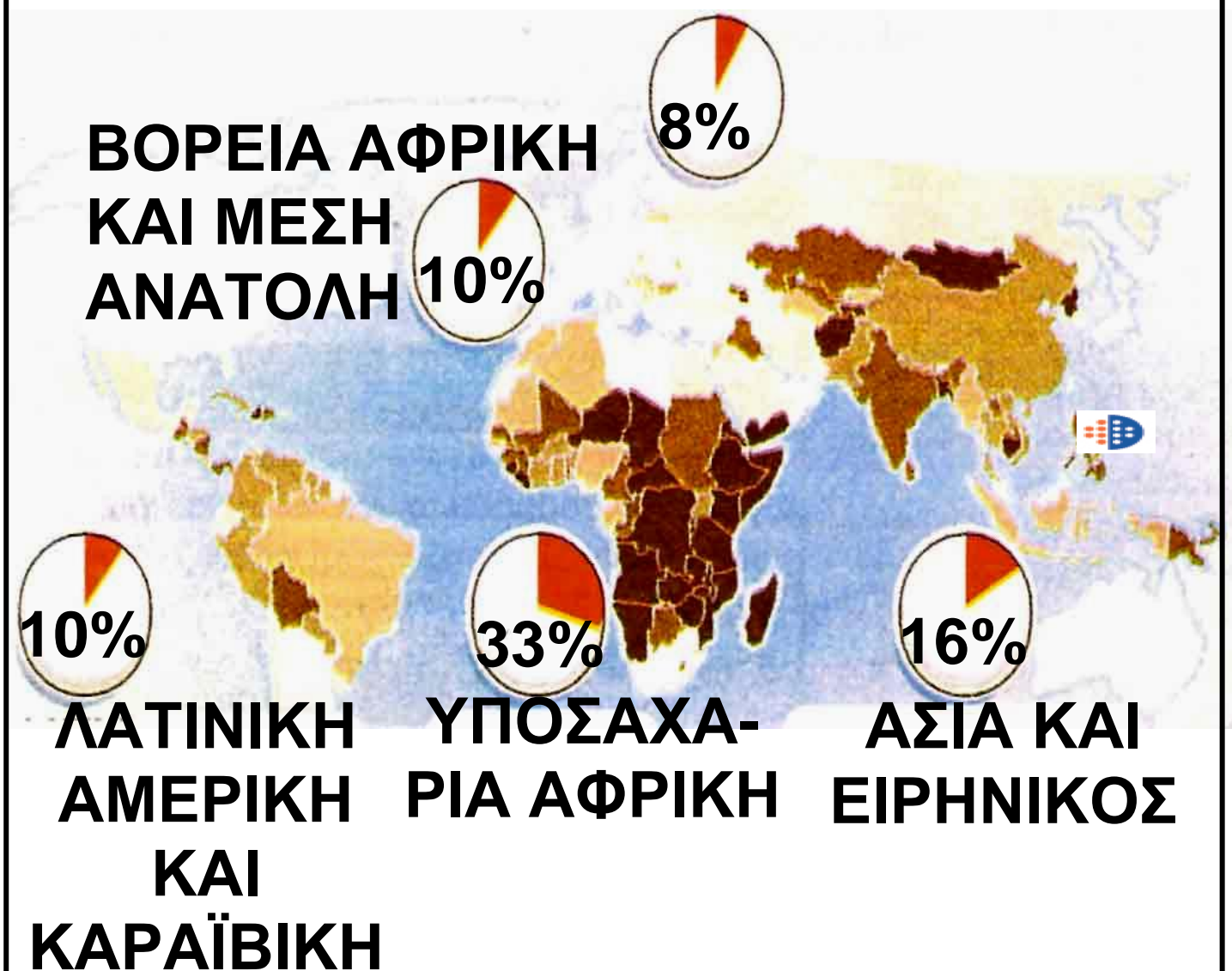
Πάνω από ένα δισεκατομμύριο άνθρωποι ζουν σε συνθήκες απόλυτης φτώχειας με λιγότερο από ένα δολάριο την ημέρα, και 840 εκατομμύρια εξακολουθούν να πεθαίνουν από πείνα η υποσιτισμό.

Ποσοστό υποσιτισμένων σε σύγκριση με τον συνολικό πληθυσμό

<5% 6-10% 11-20% 21-30%
 >31% Δεν υπάρχουν στοιχεία

ΠΗΓΗ: FAQ REUTERS

ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΣΕ ΣΤΑΔΙΟ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ*

* ΚΑΚ, ΒΑΛΤΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

πίνακας 6.2
Παγκόσμιος υποσιτισμός.

Η αντιμετώπιση της φτώχειας απαιτεί μέτρα για την ενίσχυση της ισότητας ευκαιριών για όλους τους πολίτες. Τέτοια μέτρα είναι κυρίως η εκπαίδευση και η κατάρτιση, μέτρα καταπολέμησης της ανεργίας και τέλος δικαιότερη κατανομή του εισοδήματος και του εθνικού και παγκόσμιου πλούτου.

Σημαντικός παράγοντας που οδηγεί στη φτώχεια σήμερα είναι ο καταναλωτισμός των δυτικών κοινωνιών. Ο άκριτος καταναλωτισμός, δηλαδή η υπερβολική κατανάλωση αγαθών, είναι χαρακτηριστικό των σύγχρονων δυτικών κοινωνιών και οφείλεται στη διαφήμιση και στην όλο και μεγαλύτερη παραγωγή καταναλωτικών αγαθών. Με βάση την Unicef το 25% του πληθυσμού υπερκαταναλώνει και ένα μέρος του αντιμετωπίζει προβλήματα

παχυσαρκίας τη στιγμή που το 75% βρίσκεται σε συνθήκες φτώχειας και ένα μέρος του υποσιτίζεται. Τα εβδομαδιαία απορρίμματα ενός δυτικού νοικοκυριού θα αρκούσαν για την επιβίωση των παιδιών ενός χωριού στην Αφρική που πλήττεται από τον υποσιτισμό.

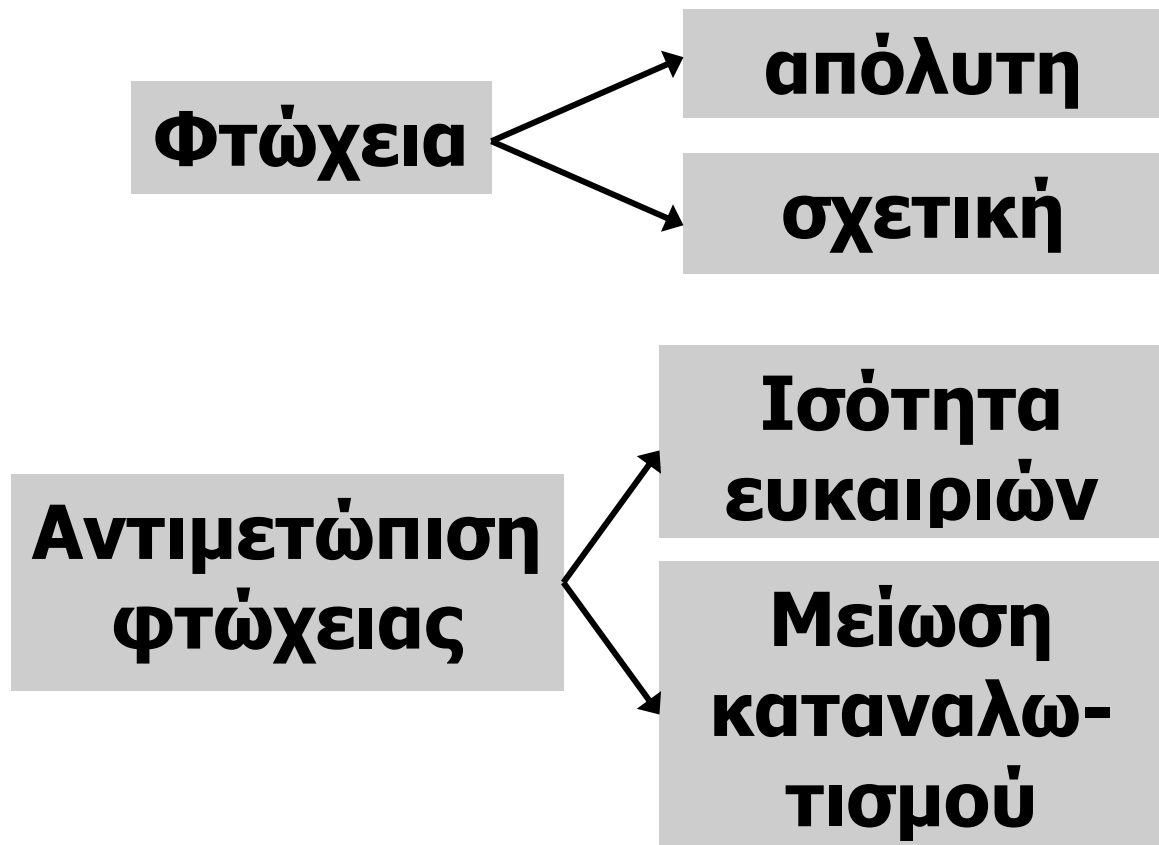
Εξάλλου, ο καταναλωτισμός οδηγεί σε υπερεκμετάλλευση του φυσικού περιβάλλοντος για παραγωγή περισσότερων καταναλωτικών αγαθών. Αυτή η υπερεκμετάλλευση έχει συχνά ως αποτέλεσμα την εξάντληση των φυσικών πόρων, η οποία οδηγεί σε φτώχεια και υποσιτισμό ακόμα περισσότερες αναπτυσσόμενες κοινωνίες.

Η αγωγή του καταναλωτή έχει στόχο να ενημερώσει τον πολίτη και να τον ευαισθητοποιήσει ώστε να καταναλώνει με βάση τις

πραγματικές του ανάγκες και όχι τις τεχνητές ανάγκες που κατασκευάζει κυρίως η διαφήμιση. Ο υπεύθυνος και ενημερωμένος καταναλωτής ενδιαφέρεται για τη βιώσιμη - αειφόρο ανάπτυξη* όλου του πλανήτη και ασκεί πιέσεις για σωστή χρήση των παραγωγικών πόρων ώστε να εξασφαλίζεται σήμερα και στο μέλλον η επιβίωση όλων των ανθρώπων σε παγκόσμιο επίπεδο.

***Βιώσιμη ανάπτυξη: το μοντέλο ανάπτυξης που δεν εξαντλεί τους φυσικούς πόρους του πλανήτη. Στις Διεθνείς Συνδιασκέψεις Κρατών για το περιβάλλον αναφέρεται και ως αειφόρος ανάπτυξη.**

Βασικές έννοιες μαθήματος

6.4 Τροχαία ατυχήματα, κυκλοφοριακή αγωγή

Η εξέλιξη της τεχνολογίας τον τελευταίο αιώνα οδήγησε στη μαζική παραγωγή αυτοκινήτων, τα οποία αποτελούν σήμερα βασικό μέσο μετακίνησης και μεταφοράς. Η ανάπτυξη των πόλεων, οι αποστάσεις του τόπου εργασίας και κατοικίας,

η ανάπτυξη του τουρισμού, ο καταναλωτισμός οδηγούν στην αύξηση της κυκλοφορίας αυτοκινήτων (στις περισσότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναλογεί περίπου 1,5 αυτοκίνητο για κάθε νοικοκυριό).

Τα δεδομένα αυτά συνδέονται με το τεράστιο πρόβλημα τωτροχαίων ατυχημάτων. Τα τροχαία ατυχήματα είναι σήμερα η αιτία θανάτου 120 ευρωπαίων πολιτών καθημερινά. Η κατάσταση αυτή για την Ευρώπη ισοδυναμεί με μία πτώση επιβατικού αεροπλάνου την ημέρα! Στην Ελλάδα τα τροχαία αποτελούν αιτία θανάτου 6 ατόμων ημερησίως, ενώ η χώρα μας κατέχει το θλιβερό προνόμιο να έρχεται πρώτη σε θανάτους από τροχαία και σε συνολικό αριθμό τροχαίων ατυχημάτων. Αντίθετα, στην Ευρωπαϊκή Ένωση

παρουσιάζεται μείωση τόσο των θανατηφόρων τροχαίων λόγω της χρήσης της ζώνης ασφαλείας και της νέας τεχνολογίας στα αυτοκίνητα (π.χ. αερόσακοι) όσο και του αριθμού των τροχαίων μέσω αυστηρών ελέγχων και ποινών (έλεγχοι οχημάτων, ταχύτητας, χρήσης αλκοόλ κ.ά.).

φωτ.6.7 Μαθητές πεζοί. Με απόφασή του ο Άρειος Πάγος, Ανώτατο δικαστήριο της χώρας, έκρινε ότι υπάρχει ευθύνη του οδηγού που τραυματίζει πεζό, όταν ο πεζός είναι ανήλικος, ηλικιωμένος ή άτομο με αναπηρίες. Η ευθύνη αυτή υπάρχει ανεξάρτητα από το εάν ο οδηγός τηρούσε όλες τις διατάξεις του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας (σήμανση, ταχύτητα).

Με την απόφαση αυτή, η οποία δεσμεύει τα δικαστήρια της χώρας, καθιερώνεται πρόσθετη υποχρέωση των οδηγών να παίρνουν όλες τις προφυλάξεις για πεζούς ακόμα και εάν αυτοί κινούνται ακατάλληλα στο δρόμο. Αυτό βέβαια δε μειώνει την ευθύνη των πεζών να κινούνται προσεκτικά στο δρόμο, αλλά αφορά ειδικές κατηγορίες πεζών.

✍ Να συζητήσετε την απόφαση στην τάξη.

Οι περίπου 2000 θάνατοι από τροχαία που συμβαίνουν κάθε χρόνο στη χώρα μας ισοδυναμούν με την εξαφάνιση μιας κωμόπολης κάθε χρόνο. Οι αιτίες των τροχαίων ατυχημάτων αφορούν:

α) το κράτος, το οποίο είναι υπεύθυνο για την κατάσταση του οδοστρώματος και των σημάτων

στις διασταυρώσεις, το συχνό έλεγχο της κατάστασης των οχημάτων, την πιστοποίηση της εκπαίδευσης των οδηγών, την επιβολή αυστηρών ποινών σε περίπτωση παραβάσεων και β) τον οδηγό και τον πεζό, οι οποίοι παραβιάζουν τις διατάξεις του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας (ΚΟΚ), συμπεριφέρονται ριψοκίνδυνα και ανεύθυνα ως πεζοί και οδηγοί και χρησιμοποιούν τα οχήματα ως μέσα επίδειξης ικανοτήτων και όχι ως μέσα ασφαλούς μεταφοράς δικής τους και των επιβατών που τους εμπιστεύονται. Οι συνέπειες των τροχαίων ατυχημάτων είναι ατομικές, όπως τραυματισμοί, σωματικές αναπηρίες, ψυχικά τραύματα, θάνατος και κοινωνικές, όπως αναπηρίες ή μείωση του πληθυσμού και ιδιαίτερα των νέων που αποτελούν

παραγωγικό πληθυσμό, τεράστιο κόστος σε ώρες εργασίας, αλλά και κόστος περίθαλψης, νοσηλείας, επανένταξης των αναπήρων κ.λ.π.

Σημαντικό μέσο πρόληψης των τροχαίων ατυχημάτων είναι η εφαρμογή της κυκλοφοριακής αγωγής των νέων κυρίως ατόμων. Η κυκλοφοριακή αγωγή εφαρμόζεται από το Υπουργείο Συγκοινωνιών σε συνεργασία και με τα σχολεία και τους Δήμους και έχει ως στόχο την ενημέρωση:

- για τους κανόνες οδικής κυκλοφορίας που αφορούν τόσο τους πεζούς όσο και τους οδηγούς, ώστε να κυκλοφορούν με ασφάλεια στο οδικό δίκτυο της χώρας (π.χ. χρήση κράνους από οδηγούς δικύκλων, χρήση ζώνης στο αυτοκίνητο, προσεκτικός έλεγχος διασταυρώσεων, τήρηση ορίων ταχύτητας κ.ά.)**

- για θέματα όπως οι ποινές των κυκλοφοριακών παραβάσεων, η κυκλοφορία ατόμων με αναπηρίεςκ.ά.

Μαύρη λίστα

22.000 ΑΤΥΧΗΜΑΤΑ ΑΝΑ ΕΤΟΣ

2.100 ΝΕΚΡΟΙ

32.000 ΤΡΑΥΜΑΤΙΕΣ

3.500 ΑΝΑΠΗΡΟΙ

*Αφορούν τη δεκαετία 1991-2001

πίνακας 6.3 Η ευθύνη των οδηγών είναι καθοριστική για τα τροχαία ατυχήματα. Παραβιάσεις που αφορούν τα όρια ταχύτητας, την τήρηση των αυστηρών κανονισμών για τους οδηγούς επαγγελματικών οχημάτων, οδηγούν τα τελευταία χρόνια σε τραγικά ατυχήματα.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη τις ευθύνες των πολιτών ως οδηγών, πεζών και επιβατών.

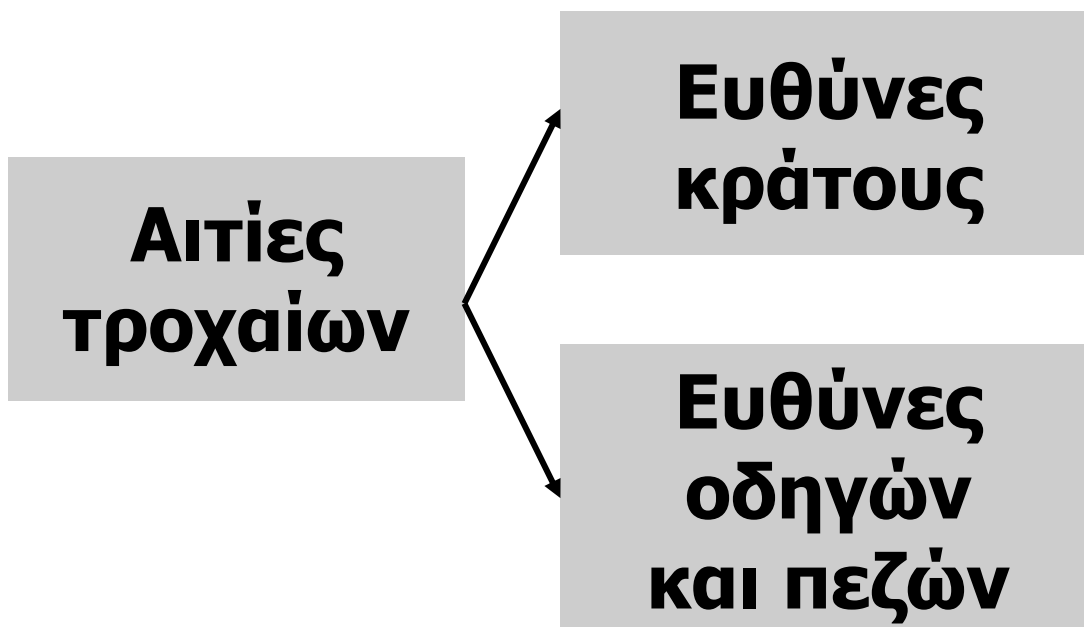
Συγκριτικός πίνακας παθόντων 2003-2002

	ΠΑΘΟΝΤΕΣ	2003	%	2002	%
ΟΔΗΓΟΙ	 με ζώνη	2.181	9,8	2.034	8,5
	 με κράνος	2.577	11,6	2.094	8,8
	Χ ωρίς ζώνη ή κράνος	8.549	38,5	10.027	42,0
ΕΠΙΒΑΤΕΣ	 με ζώνη	1.039	4,7	911	3,8
	 με κράνος	211	1,0	182	0,8
	Χ ωρίς ζώνη ή κράνος	4,513	20,4	5.495	23,0
 Πεζοί	3.080	20,4	3.118	13,1	

Στην προηγούμενη σελίδα φαίνεται ο πίνακας 6.4. Υπουργείο Δημόσιας Τάξης (www.ydt.gr).

✎ Να οργανώσετε στην τάξη συζήτηση για τον Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε υλικό που θα αντλήσετε από τον δικτυακό τόπο του Υπουργείου Μεταφορών (www.gov.gr).

Βασικές έννοιες μαθήματος

6.5 Αθλητισμός και βία

Από την πρωτόγονη ήδη κοινωνία οι άνθρωποι εκπαιδεύονται και ψυχαγωγούνται με το ομαδικό παιχνίδι. Με το πέρασμα των αιώνων το παιχνίδι, ως μέσο κοινωνικοποίησης και ψυχαγωγίας, εξελίσσεται σε οργανωμένο κοινωνικό θεσμό, τον αθλητισμό. Στην ελληνική αρχαιότητα η εκγύμναση του σώματος και η συμμετοχή-συναγωνισμός των αθλητών αποτελούσαν το αθλητικό ιδεώδες. Οι Ολυμπιακοί αγώνες έδωσαν στον αθλητισμό ένα χαρακτήρα που ξεπερνούσε τα σύνορα των κρατών και τον συνέδεσαν με την ειρήνη και τη συμφιλίωση των λαών (ολυμπιακή εκεχειρία). Από την ελληνική αρχαιότητα μέχρι σήμερα ο αθλητισμός παίρνει διαφορετικές

μορφές, εκφράζοντας τις αξίες και τα πρότυπα που επικρατούν σε κάθε εποχή και κοινωνία. Ο οργανωμένος αθλητισμός έχει ως στόχους:

- τη σωματική και πνευματική υγεία του πληθυσμού (νους υγιής εν σώματι υγιεί),**
- την κοινωνικοποίηση των νέων μέσα από την άμιλλα και τη συνεργασία της ομάδας,**
- την ψυχαγωγία των ατόμων,**
- τη γνωριμία και τη συμφιλίωση των λαών , μέσα από την οργάνωση διεθνών αγώνων.**

Στις σύγχρονες κοινωνίες, ο αθλητισμός γίνεται μαζικός, ώστε να διασφαλίζεται η καλή φυσική κατάσταση και υγεία όλου του πληθυσμού. Παράλληλα όμως σήμερα ο αθλητισμός συνδέεται με την αγορά και με τα συμφέροντα μεγάλων εταιριών, γι' αυτό μιλάμε

για το φαινόμενο της εμπορευματοποίησης του αθλητισμού (αθλητικές εταιρίες, ΜΜΕ, εταιρίες αθλητικών ειδών). Συνέπεια της σύνδεσης του αθλητισμού με την αγορά είναι η εμφάνιση αρνητικών φαινομένων, όπως ο πρωταθλητισμός με κάθε μέσον και η βία που συχνά παρουσιάζεται, ιδιαίτερα στα ομαδικά αθλήματα.

α) Πρωταθλητισμός. Το «γρήγορα, ψηλά, δυνατά» της αρχαίας Ελλάδας, γίνεται σήμερα «γρηγορότερα, ψηλότερα, δυνατότερα». Ο πρωταθλητισμός σήμερα προβάλλει και καλλιεργεί ως υπέρτατη αξία τον ανταγωνισμό και τη νίκη με κάθε μέσο.

Αρνητικά αποτελέσματα αυτού του φαινομένου είναι οι μικρές ηλικίες έναρξης της προπόνησης, με τραγικές συνέπειες στην υγεία

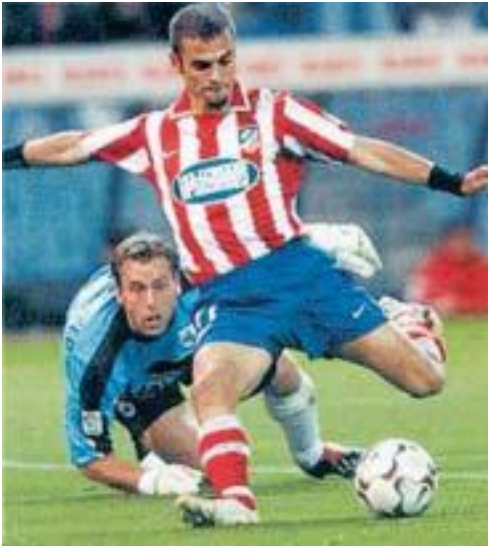
των αθλητών, η επέμβαση της τεχνολογίας και της επιστήμης στη δημιουργία μεγαλύτερων επιδόσεων, με τη χρήση απαγορευμένων ουσιών (ντόπιγκ), η καλλιέργεια αισθημάτων φανατισμού στους φιλάθλους από τα τεράστια οικονομικά συμφέροντα των ΜΜΕ.

φωτ.6.8 Παρολυμπιακοί αγώνες Οι Παρολυμπιακοί Αγώνες μας μεταφέρουν σε μια χαρά γιορτής που ξεπερνά κάθε αναπηρία. Οι αγώνες αυτοί εκφράζουν τις τέσσερις

αξίες που πρέπει να χαρακτηρίζουν τους αγώνες: την επίδοση, τη δύναμη, την έμπνευση και τη γιορτή.

✎ Να συζητήσετε στην τάξη τις αξίες αυτές που είναι αξίες όλων των αθλητικών αγώνων.

φωτ.6.9. Ποδοσφαιρικός αγώνας.

Η Πολιτεία προβλέπει αυστηρές ποινές για όσους φίλαθλους δημιουργούν επεισόδια στη διάρκεια των

**αγώνων και απαγορεύει την ανάκληση των ποινών φυλάκισης. Οι αυστηρές ποινές είναι απαραίτητες, πόσο όμως μπορούν να εφαρμοστούν ιδιαίτερα σε νέους;
www.sport.gov.gr.**

✍️ Να σχολιάσετε τις δύο απόψεις στην τάξη. Ποια άλλα μέτρα πρόληψης των επεισοδίων και των βανδαλισμών στα γήπεδα θα προτείνατε;

β) Φαινόμενα βίας στις τάξεις των φιλάθλων. Το φαινόμενο της βίας, που εκδηλώνεται από τους

φιλάθλους, μέσα και έξω από τα γήπεδα, παρουσιάζεται σε πολλές κοινωνίες, όπως και στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. Αφορά κυρίως συγκεκριμένες μορφές ομαδικού αθλητισμού, όπως το ποδόσφαιρο και το μπάσκετ.

Οι αιτίες του φαινομένου βρίσκονται στην εμπορευματοποίηση αυτών των μορφών αθλητισμού και στα μεγάλα οικονομικά συμφέροντα με τα οποία συνδέονται (αθλητικές εταιρίες), στην υπερπροβολή των αθλημάτων από τα ΜΜΕ, εφόσον διαθέτουν ένα τεράστιο φίλαθλο κοινό, αλλά και στην καλλιέργεια από μερίδα του τύπου του φανατισμού των φιλάθλων οι οποίοι μετατρέπονται σε οπαδούς.

Η γενικότερη κρίση των αξιών και τα κοινωνικά προβλήματα (αποξένωση, ανεργία) οδηγούν

συχνά τους παθητικούς θεατές-οπαδούς σε εκδηλώσεις βίας, τόσο μέσα όσο και έξω από τα γήπεδα. Αποτέλεσμα αυτού του φαινομένου είναι τεράστιες καταστροφές σε εγκαταστάσεις, συγκρούσεις με αντίπαλους φιλάθλους, απομάκρυνση πολλών φιλάθλων από τα γήπεδα, κίνδυνοι για την ασφάλεια των πολιτών.

Η αντιμετώπιση του αρνητικού αυτού φαινομένου απαιτεί όχι μόνον αυστηρότερα κατασταλτικά μέτρα από την Πολιτεία, αλλά και τη συνεργασία των φιλάθλων και των αθλητικών φορέων (π.χ. ομάδες προστασίας γηπέδων από φιλάθλους, αριθμημένα εισιτήρια, αποκλεισμός από τους αγώνες των οπαδών που βιαιοπραγούν). Εξάλλου, απαιτείται κατάλληλη κοινωνική πολιτική που θα δίνει

λύσεις στα προβλήματα των νέων (ανεργία, κοινωνικός αποκλεισμός, αποξένωση στις μεγαλουπόλεις), εφόσον αυτά αποτελούν συχνά τις αιτίες της νεανικής βίας.

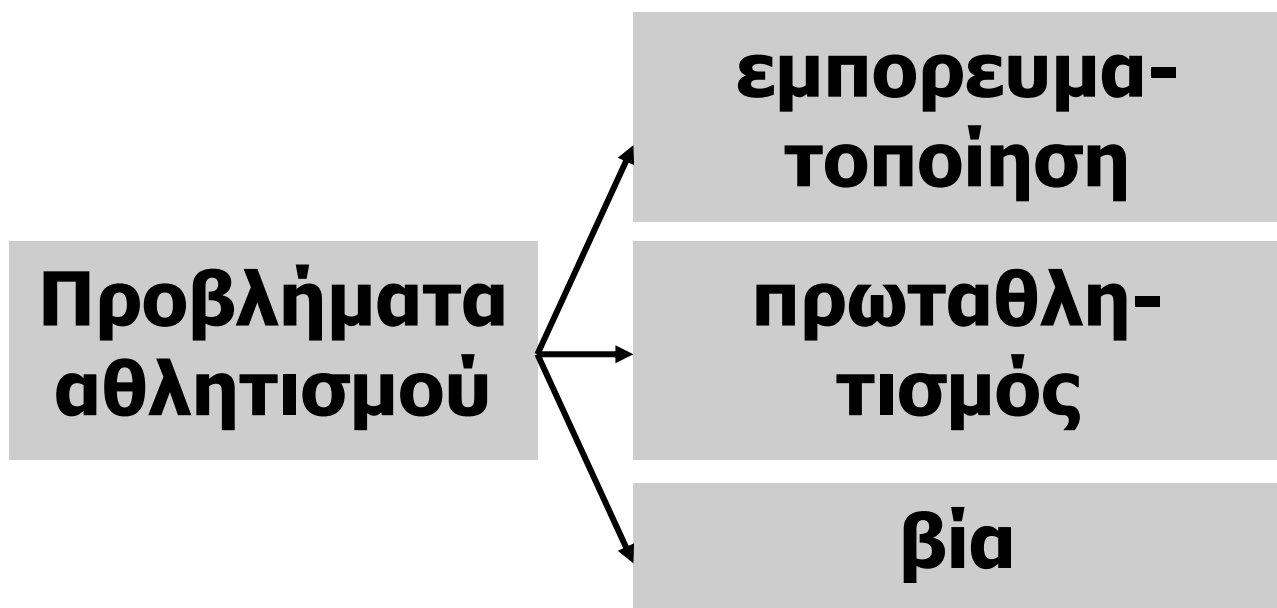

φωτ.6.10. Το «ευ αγωνίζεσθαι» στους Ολυμπιακούς αγώνες της Αθήνας το 2004. Μετά την ένταση της πάλης, η φιλία των δύο πρωταθλητών συμβολίζει τη συνεύ-

ρεση των λαών. Γιατί οι αθλητικοί αγώνες πρέπει να είναι πάνω από όλα γιορτή, τόσο για τους αθλητές όσο και για τους θεατές.

✎ Ποιοι παράγοντες μειώνουν σήμερα αυτόν το χαρακτήρα γιορτής που πρέπει να έχουν όλοι οι αθλητικοί αγώνες;

Βασικές έννοιες μαθήματος

Εργασίες-δραστηριότητες

1. Από τις ειδήσεις στην τηλεόραση και τον τύπο να καταγράψετε ένα κοινωνικό πρόβλημα που παρουσιάζεται. Να εξηγήσετε γιατί αποτελεί κοινωνικό πρόβλημα και να προτείνετε λύσεις.

2. Να φτιάξετε ένα φάκελο «Κοινωνική Πολιτική» στην τάξη. Να χωριστείτε σε ομάδες, να επιλέξετε ανά ομάδα ένα κοινωνικό πρόβλημα από αυτά που παρουσιάζονται

στο βιβλίο σας (φτώχεια, ανεργία, τροχαία ατυχήματα, βία στα γήπεδα). Να συγκεντρώσετε υλικό από τον τύπο, τον τοπικό Δήμο, από συζητήσεις σας με μεγαλύτερους για τα μέτρα κοινωνικής πολιτικής που παίρνει το κράτος σε σχέση με αυτό. Να τα σχολιάσετε στην τάξη και να κάνετε και τις δικές σας προτάσεις.

3. Από τον τύπο και τις ιστοσελίδες της Γ.Γ. Αθλητισμού (www.sports.gov.gr), μπορείτε να συγκεντρώσετε υλικό για αθλήματα, επιτυχίες και αθλητικά προβλήματα. Από τις ιστοσελίδες των Οργανώσεων των καταναλωτών (www.inka.gr , www.ekrizo.gr, www.kekra.gr) υλικό για την αγωγή καταναλωτή. Να παρουσιάσετε το υλικό στην τάξη σας.

4. Σημαντικά κοινωνικά προβλήματα (φτώχεια, μετανάστευση) δημιουργούν και τα τοπικά και παγκόσμια προβλήματα περιβάλλοντος (βλ. κεφ. 12.6). Διαλέξτε ένα περιβαλλοντικό πρόβλημα (τοπικό ή διεθνές) και καταγράψτε τις κοινωνικές του συνέπειες. Πληροφορίες μπορείτε να αντλήσετε και από τις περιβαλλοντικές οργανώσεις.

Τώρα που τελείωσε το Α' Μέρος της Κοινωνικής Αγωγής, μπορείτε να συνεργαστείτε με τους συμμαθητές σας και να εκδώσετε μια σχολική εφημερίδα που θα παρουσιάζει σχολικά και κοινωνικά προβλήματα. Να αξιοποιήσετε τις γνώσεις σας από το μάθημα και να χρησιμοποιήσετε ως πηγές πληροφόρησης και τους δικτυακούς τόπους που έχετε γνωρίσει. Καλή επιτυχία.

Κριτήριο αυτοαξιολόγησης του μαθητή

A. Τελειώνοντας τη μελέτη και συζήτηση του κεφαλαίου και αφού κατανόησες τις έννοιες, θα πρέπει να μπορείς να απαντήσεις τις παρακάτω ερωτήσεις. Όπου συναντάς δυσκολία, μπορείς να συμβουλευτείς το αντίστοιχο μάθημα.

- 1. Να αναφέρεις δύο κοινωνικά προβλήματα και να εξηγήσεις γιατί δεν αποτελούν ατομικό πρόβλημα.**
- 2. Ποια άλλα κοινωνικά προβλήματα συνδέονται με τη φτώχεια;**
- 3. Να αναφέρεις τις συνέπειες στο άτομο και την κοινωνία της φτώχειας και των τροχαίων ατυχημάτων.**
- 4. Ποιες οι διαφορές απόλυτης και σχετικής φτώχειας;**

5. Να συνδέσεις τη φτώχεια με τον καταναλωτισμό και την εμπορευματοποίηση με την αθλητική βία.

6. Ο υπερκαταναλωτισμός οδηγεί ορισμένες κοινωνίες σε φτώχεια. Να αναφέρεις παραδείγματα.

B. Τώρα, χαρακτήρισε τις παρακάτω προτάσεις σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα

1. Τα κοινωνικά προβλήματα έχουν μόνο κοινωνικές συνέπειες Σ Λ

2. Τα άτομα που δεν είναι καταναλωτικά βρίσκονται σε σχετική φτώχεια Σ Λ

3. Βασική αιτία της βίας στα γήπεδα είναι η εμπορευματοποίηση Σ Λ

4. Οι αιτίες των τροχαίων ατυχημάτων αφορούν αποκλειστικά το κράτος Σ Λ

Μέρος Β

Το άτομο και η πολιτεία

7 Το άτομο και η πολιτεία

- Κοινωνία και πολιτεία
- Έθνος - πατρίδα
- Πολίτης - πολιτική

Στην προηγούμενη ενότητα, μελετώντας την κοινωνία, γνώρισες τους κοινωνικούς κανόνες και τον κοινωνικό έλεγχο.

Μελετώντας αυτά τα κοινωνικά φαινόμενα, κατανόησες ότι οι κοινωνικοί κανόνες και ο κοινωνικός έλεγχος σήμερα διαμορφώνονται βασικά από την οργανωμένη Πολιτεία. Μπορείς να επαναλάβεις αυτές τις έννοιες για να κατανοήσεις τη σημασία της σύγχρονης Πολιτείας.

«Τα δίκαια του Ρήγα» από τα Νεοελληνικά σου αναγνώσματα θα σε βοηθήσουν να

αντιληφθείς πόσο σημαντική υπήρξε η ανάγκη της ελεύθερης δημοκρατικής Πολιτείας στις εθνικοαπελευθερωτικές επαναστάσεις του 19ου αιώνα, όπως η ελληνική. Τα «Ματωμένα χώματα» της Διδώς Σωτηρίου αναφέρονται στα προβλήματα των ανθρώπων που αναγκάζονται να στερηθούν την πατρίδα τους. Στο «Παλάτι των Ονείρων», προβάλλεται ο πανανθρώπινος χαρακτήρας των πολιτικών προβλημάτων, μέσα από τη ματιά ενός Αλβανού λογοτέχνη, του Ισμαήλ Κανταρέ.

Οι ταινίες «Πατριώτης» και «Braveheart» του Μελ Γκίμπσον αναφέρονται στους αγώνες των λαών για την ανεξαρτησία της πατρίδας τους. Η ταινία «Τι έκανες στον Πόλεμο Θανάση»

παραπέμπει στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα των Ελλήνων ενάντια στον Ναζισμό.

Οι σύγχρονες κοινωνίες έχουν ανάγκη από τον ενεργό πολίτη, ο οποίος δραστηριοποιείται

καθημερινά τόσο στα τοπικά όσο και στα διεθνή προβλήματα, που είναι κοινά για όλη την ανθρωπότητα. Από τις ιστοσελίδες της Γ.Γ. Νέας Γενιάς (www.neagenia.gr) θα ενημερωθείς για τρόπους κοινωνικής συμμετοχής των νέων, για την πύλη του εθελοντισμού και θα συμμετάσχεις σε κοινωνικό διάλογο για το μέλλον της Ευρώπης.

Το κεφάλαιο αυτό θα σε βοηθήσει να κατανοήσεις τη σημασία της συμμετοχής σου ως πολίτη στη

σύγχρονη ελληνική Πολιτεία. Η ανεξαρτησία και η δημοκρατία, που απολαμβάνεις σήμερα, είναι αποτέλεσμα πολιτικών αγώνων και η δική σου πολιτική συμμετοχή είναι εγγύηση για τη διατήρησή τους.

7.1 Κοινωνία και Πολιτεία

Στα προηγούμενα κεφάλαια μελέτησες την κοινωνία, που είναι η οργανωμένη κοινωνική συμβίωση. Αυτή η οργάνωση, όπως έμαθες, πραγματοποιείται βασικά με τους κοινωνικούς κανόνες και τους θεσμούς. Ποιος όμως διαμορφώνει αυτούς τους κανόνες και τους θεσμούς με τους οποίους λειτουργεί η κοινωνική ζωή;

Κάθε κοινωνία είναι πολιτική κοινωνία, παρουσιάζει δηλαδή μια πολιτική οργάνωση, με βάση την οποία συγκεκριμένα άτομα και ομάδες έχουν την εξουσία να διαμορφώνουν και να επιβάλλουν κανόνες-νόμους. Στις πρωτόγονες φυλές την εξουσία αυτή είχε ο φύλαρχος, στην Αρχαία Αίγυπτο οι ιερείς, στις μεγάλες Αυτοκρατορίες

(Μ. Αλεξάνδρου, Ρωμαϊκή, Βυζαντινή, κ.ά.) οι πολιτικοί και στρατιωτικοί μηχανισμοί, οι ηγεμόνες και βασιλείς αργότερα και στα σύγχρονα δημοκρατικά κράτη ο λαός.

Η έννοια της Πολιτείας (από την αρχαία ελληνική λέξη «πόλις»), εμφανίζεται για πρώτη φορά στην αρχαία Ελλάδα, για να χαθεί από την ιστορία των ανθρώπινων κοινωνιών, με την παρακμή του θεσμού της πόλης κράτους. Η Αθηναϊκή Πολιτεία αποτελεί τη μορφή πολιτικής οργάνωσης, στην οποία τα ίδια τα ελεύθερα άτομα (πολίτες) αποφασίζουν για τους κανόνες-νόμους που ρυθμίζουν την κοινωνική ζωή.

Η επανεμφάνιση της Πολιτείας γίνεται στην Ευρώπη με τη Γαλλική Επανάσταση (18ος αιώνας), όταν ο λαός διεκδικεί την αντικατάσταση

της απόλυτης εξουσίας του μονάρχη από την εξουσία των πολιτών. Με αυτόν τον τρόπο διαμορφώνεται η έννοια της σύγχρονης δημοκρατικής Πολιτείας, με βάση την ισότητα των πολιτών και την ελευθερία τους από την απόλυτη εξουσία του μονάρχη. Στη σύγχρονη Πολιτεία ο λαός όχι πλέον άμεσα (δηλαδή ο ίδιος, όπως στην αρχαία Αθήνα), αλλά έμμεσα, δηλαδή μέσα από τους εκλεγμένους αντιπροσώπους του, αποφασίζει τους νόμους με τους οποίους οργανώνεται η κοινωνική συμβίωση. Αυτόν τον τρόπο πολιτικής οργάνωσης ακολουθούν τα περισσότερα σύγχρονα κράτη στη διάρκεια του 19ου και 20ου αιώνα, συχνά μετά από αιματηρές συγκρούσεις και επαναστάσεις. Η σύγχρονη Πολιτεία εκφράζει τη θέληση των

πολιτών (λαού) ενός κράτους και έχει την εξουσία να καθορίζει:

- Τους κανόνες-νόμους με τους οποίους οργανώνονται και λειτουργούν οι κοινωνικοί και πολιτικοί θεσμοί.**
- Τις υποχρεώσεις και δικαιώματα των ατόμων και τέλος,**
- Τις ποινές και κυρώσεις σε περιπτώσεις παραβίασης των κανόνων, μέσα από ένα ανεξάρτητο σύστημα δικαιοσύνης.**

Σήμερα, η σύγχρονη Πολιτεία καθορίζει τον τρόπο που λειτουργεί η κοινωνική ζωή, ρυθμίζοντας την οργάνωση και λειτουργία όλων σχεδόν των κοινωνικών θεσμών. Η εκπαίδευση (ίδρυση και λειτουργία εκπαιδευτηρίων, υποχρεώσεις και δικαιώματα σπουδαστών, καθηγητών, διευθυντών, εξετάσεις, πτυχία), η οικονομία (συνθήκες και αμοιβή

εργασίας, χρήμα, τράπεζες, εταιρίες, τιμές), η ψυχαγωγία (αθλητισμός, ΜΜΕ, θεάματα), η οικογένεια (γάμος, σχέσεις συζύγων, σχέσεις γονέων και παιδιών, λύση του γάμου), η επιβολή ποινών (δικαστήρια, σωφρονιστικά ιδρύματα), ρυθμίζονται σήμερα, από ένα σύνολο κανόνων-νόμων που θεσπίζει η Πολιτεία.

φωτ. 7.1 Λουδοβίκος ΙΔ' «ελέω θεού»

βασιλιάς της Γαλλίας την περίοδο της απολυταρχίας, Μουσείο του Λούβρου Στην

ιστορία των ανθρώπινων κοινωνιών

πολλές υπήρξαν οι μορφές πολιτικής οργάνωσης, μέχρι τη σύγχρονη δημοκρατική Πολιτεία, στην οποία ο λαός με τους αντιπροσώπους του

(Βουλή) αποφασίζει τους κανόνες της κοινωνικής συμβίωσης.

φωτ 7.2 Ο Αριστοτέλης (δεξιά) με τον Πλάτωνα, σε λεπτομέρεια από τον πίνακα του Ραφαήλ «Ακαδημία του Πλάτωνα». Ο Αριστοτέλης (384-322 π.Χ) υποστήριζε ότι αν και τα μέλη των κοινωνιών έρχονται και παύονται, οι κοινωνίες παραμένουν και αυτό το οφείλουν στην πολιτική τους οργάνωση, δηλαδή στο πολίτευμα. Δεν θεωρεί καμία μορφή πολιτικής οργάνωσης άριστη, εάν δεν εξυπηρετεί τη δικαιοσύνη και το κοινό καλό. Ακόμα και η δημοκρατική Πολιτεία, εάν εξυπηρετεί προσωπικά και ιδιοτελή συμφέροντα, καταλήγει στη δημαγωγία.

**ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ!
ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ!
ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ!
ΕΙΡΗΝΗ!
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ!**

**ΤΙ ΘΑ ΚΑΝΟΥΜΕ Μ'
ΑΥΤΟ ΤΟ ΠΑΙΔΙ
ΟΤΑΝ ΜΕΓΑΛΩΣΕΙ;**

φωτ. 7.3 Στα σύγχρονα κράτη, οι όροι κράτος και Πολιτεία χρησιμοποιούνται και οι δύο για να δηλώσουν την πολιτική οργάνωση της κοινωνίας. Το κράτος (από το απολυταρχικό κράτος του 16ου αιώνα) σημαίνει δύναμη και εξουσία επιβολής (κρατώ= εξουσιάζω) στα όρια ενός εδάφους που προσδιορίζεται από συγκεκριμένα σύνορα και έχει ορισμένο πληθυσμό, το λαό.

Το κράτος συνδέεται με την έννοια του υπηκόου, δηλαδή αυτού που υπακούει στους νόμους. Η Πολιτεία, είναι η οργανωμένη κοινωνική συμβίωση ελεύθερων και συμμετόχων πολιτών. Σήμερα, ιδιαίτερα στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης χρησιμοποιείται ο όρος Πολιτεία, ως κοινωνία ενεργών πολιτών.

✍ Να σχολιάσετε τις διαφορές υπηκόου και σύγχρονου πολίτη.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Πολιτική κοινωνία: πολιτική οργάνωση

Η σύγχρονη πολιτεία καθορίζει:

Κανόνες νόμους

Υποχρεώσεις δικαιώματα

Ποινές κυρώσεις

7.2 Έθνος και πατρίδα

Η έννοια της πατρίδας, του τόπου δηλαδή μέσα στον οποίο γεννιέται και ζει το άτομο, παρουσιάζεται σε όλη την ανθρώπινη ιστορία. Η Οδύσσεια αποτελεί μία από τις πρώτες πηγές για τη σχέση του ανθρώπου με τον τόπο-πατρίδα, περιγράφοντας το «νόστο», δηλαδή την επιστροφή στην πατρίδα.

Η μόνιμη εγκατάσταση των πληθυσμών σε ένα τόπο δημιούργησε κοινά στοιχεία πολιτισμού, όπως είναι η γλώσσα, οι μύθοι, η οικονομία, τα ήθη-έθιμα και η τεχνολογία. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργήθηκε η συνείδηση στα άτομα που έχουν την ίδια πατρίδα ότι ανήκουν σε μια κοινή ομάδα, με κοινή ιστορία και κοινά συμφέροντα, το έθνος.

Έθνος επομένως είναι η μεγάλη

ανθρώπινη ομάδα, που συνδέεται με ένα συγκεκριμένο τόπο –χωρίς απαραίτητα να διαμένει σ’ αυτόν–, μοιράζεται κοινό πολιτισμό και ιστορία και έχει συνείδηση ότι αποτελεί μian ενιαία ομάδα με κοινές επιδιώξεις.

Τον 19ο αιώνα, αιώνα των εθνών όπως ονομάστηκε, το έθνος-πατρίδα συνδέεται με τους αγώνες για δημοκρατία και εθνική ανεξαρτησία. Οι επαναστάσεις αυτής της περιόδου προβάλλουν την απελευθέρωση του έθνους από τη μοναρχία (Γαλλική επανάσταση), την αποικιοκρατία (επανάστασεις στη Λατινική Αμερική), την ξένη κυριαρχία (Ελληνική επανάσταση). Οι επαναστάσεις αυτές οδηγούν στη διαμόρφωση των εθνικών κρατών, με βάση την εθνική ταυτότητα

των πολιτών τους (Ελλάδα-Έλληνες, Γαλλία-Γάλλοι).

Το εθνικό κράτος δε σημαίνει ότι κάθε έθνος ταυτίζεται με συγκεκριμένο κράτος. Στο ελληνικό έθνος π.χ. ανήκουν και οι από καταγωγή Έλληνες που είναι πολίτες άλλων κρατών και διατηρούν την ελληνικότητα τους, τη συνείδηση δηλαδή ότι είναι Έλληνες (Έλληνες της Ομογένειας).

φωτ. 7.4 Σιμόν Μπολιβάρ (1783-1830), ο θρυλικός «ελευθερωτής της Βενεζουέλας, του Περού, της

Βολιβίας, του Ισημερινού, της Κολομβίας και του Παναμά από τον ισπανικό ζυγό. «Εμπρός τέκνα της πατρίδας» αρχίζει η περίφημη Μασσαλιώτιδα, εθνικός ύμνος για

τους Γάλλους πολίτες. «Ελευθερία ή θάνατος» ήταν το σύνθημα των επαναστατημένων Ελλήνων. Ο πατριωτισμός στους αγώνες αυτούς προβάλλεται ως θυσία και ηρωισμός για την κατάκτηση της πολυπόθητης ελευθερίας και ανεξαρτησίας. Σήμερα, σε πολλά κράτη οι λαοί αγωνίζονται ακόμα για την ελευθερία της πατρίδας τους. Στα περισσότερα όμως σύγχρονα δημοκρατικά κράτη, όπως η Ελλάδα, η εθνική ανεξαρτησία είναι κατοχυρωμένη, η ζωή, η ελευθερία και η ισότητα προστατεύονται

✎ Να συζητήσετε στην τάξη τη μορφή που πρέπει να έχει ο πατριωτισμός σήμερα για τους πολίτες των σύγχρονων δημοκρατικών κρατών.

Σήμερα, υπάρχουν παγκόσμια 200 κράτη και χιλιάδες έθνη

και εθνότητες. Το κράτος συνδέεται με συγκεκριμένο έδαφος (διεθνώς αναγνωρισμένα σύνορα), λαό (μόνιμο πληθυσμό κατοίκων) και συγκεκριμένη πολιτική εξουσία. Πολλά κράτη είναι πολυεθνικά, οι πολίτες τους δηλαδή είναι διαφορετικών εθνοτήτων (π.χ. ΗΠΑ, Αυστραλία).

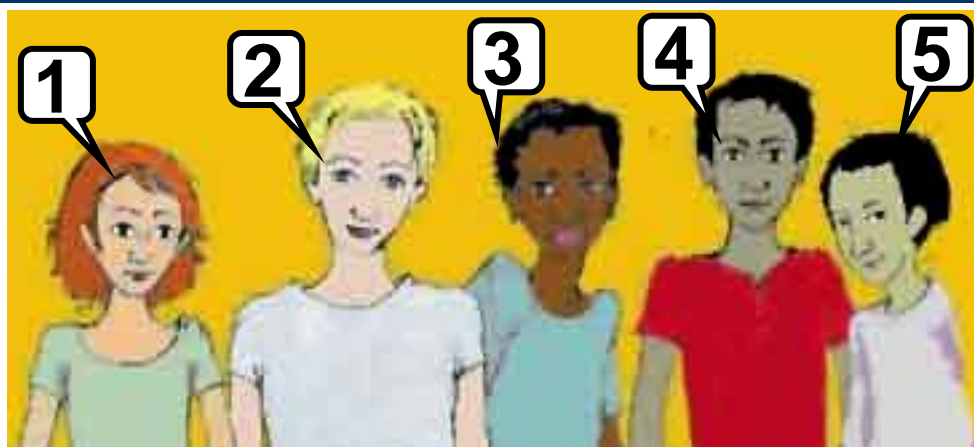
Σήμερα, για τους πολίτες των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης η εθνική τους ταυτότητα (π.χ. Ιταλός, Πολωνός, Έλληνας) συμπληρώνεται και από την ευρωπαϊκή ταυτότητα. Με αυτόν τον τρόπο το έθνος-πατρίδα γίνεται ένα κομμάτι μιας Ενιαίας Ευρώπης. Για τους πολίτες αυτών των κρατών, όπως η Ελλάδα, αγάπη για την πατρίδα (πατριωτισμός) σημαίνει υπεράσπιση της ειρήνης, της δημοκρατίας και των εθνικών συμφερόντων

μέσα από το διάλογο, τη συνεργασία και τους αμοιβαίους συμβιβασμούς με τα άλλα κράτη που συμβιώνουν στην Ενωμένη Ευρώπη.

φωτ. 7.5. Από το 23ο Φεστιβάλ Ποντίων στο Βερολίνο, τον Ιούνιο του 2004

✍ Να συζητήσετε στην τάξη για τους Απόδημους Ομογενείς της Διασποράς, τους επαναπατρισθέντες και τους παλιννοστούντες (πάλι+νόστος) Έλληνες της περιοχής σας.

σκίτσο. 7.1 Οι σύγχρονες κοινωνίες είναι πολυπολιτισμικές.

1 Είμαι Αλβανίδα. Πηγαίνω στο Γυμνάσιο. Θέλω να σπουδάσω και να εργαστώ την Ελλάδα

2 Είμαι Πολωνός. Οι γονείς μου και εγώ εργαζόμαστε στην Ελλάδα

3 Είμαι από το Σουδάν. Σπουδάζω στην Ιατρική στην Αθήνα

4 Είμαι Κούρδος πρόσφυγας

5 Είμαι από τις Φιλιππίνες. Οι γονείς μου εργάζονται στην Ελλάδα και εγώ φοιτώ στο Γυμνάσιο

Στη χώρα μας άνθρωποι από διάφορες χώρες και έθνη ζουν, σπουδάζουν και εργάζονται.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη τα θετικά στοιχεία από αυτήν την ειρηνική συνύπαρξη των λαών. Να παρουσιάσετε στην τάξη στοιχεία από τους πολιτισμούς των αλλοδαπών μελών της σχολικής και τοπικής σας κοινότητας.

Πηγή: «Αν οι άνθρωποι οφείλουν να είναι καλοί ως συμπολίτες και συμπατριώτες, να είναι δηλαδή καλοί άνθρωποι στη χώρα και στο σπίτι τους, δεν οφείλουν το ίδιο να είναι καλοί γείτονες; Η εξέλιξη της κουλτούρας και της κοινωνίας απαιτούν πάντοτε τον «άλλο» (γείτονα, αλλοδαπό, άνθρωπο), χωρίς τον οποίο δεν υπάρχει καλλιέργεια, εξέλιξη και απόλαυση των πολιτισμών που αποτελούν κοινή περιουσία της ανθρωπότητας.» Βέϊκος Θ., Εθνικισμός και εθνική ταυτότητα.
✍ Να σχολιάσετε το απόσπασμα.

7.3 Πολίτης και Πολιτική

Οι λέξεις πολίτης και πολιτική προέρχονται από τη λέξη «πόλις» και συνδέονται με την κοινωνική

συμβίωση. Πολιτική είναι κάθε δραστηριότητα των ατόμων και των ομάδων που αφορά τη συλλογική ζωή. Πολιτικές επομένως δεν είναι μόνον οι δραστηριότητες που αφορούν τις εκλογές, αλλά οι περισσότερες καθημερινές μας δραστηριότητες, εφόσον αφορούν το κοινωνικό σύνολο. Η προσωπική σου επιλογή, π.χ. να σπουδάσεις, είναι συγχρόνως και πολιτική, εφόσον, απαιτείς από την Πολιτεία την κατάλληλη προετοιμασία σου, τη δίκαιη και ισότιμη εισαγωγή σου σε μια δημόσια σχολή, ένα σοβαρό επίπεδο σπουδών, οικονομικές διευκολύνσεις και τέλος την επαγγελματική σου αποκατάσταση.

Στις σύγχρονες κοινωνίες, οι περισσότερες δραστηριότητές μας (π.χ. ως οδηγών, πεζών, εργαζομένων, καταναλωτών) αφορούν την

Πολιτεία. Συχνά τα συμφέροντα αυτών των ομάδων πολιτών συγκρούονται (π.χ. εργαζόμενοι-εργοδότες, ιδιοκτήτες-ενοικιαστές, καταναλωτές-παραγωγοί). Οι συγκρούσεις αυτές είναι θετικές για την κοινωνία, εάν οδηγούν σε δημοκρατικό διάλογο και αμοιβαίες υποχωρήσεις. Εφόσον οι περισσότερες δραστηριότητες μας είναι πολιτικές, δημιουργούν και τις αντίστοιχες ευθύνες των πολιτών για:

α) Ενημέρωση για τα κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα σε τοπικό, εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο. Η ενημέρωση αποτελεί προϋπόθεση για κάθε απόφαση και δραστηριότητα. Σήμερα πολλά προβλήματα αποκτούν διεθνή χαρακτήρα (περιβάλλον, εργασία, ειρήνη) και παράλληλα η ένταξη της χώρας μας στην ΕΕ μας δίνει και

την ιδιότητα του ευρωπαϊού πολίτη, γι' αυτό η ενημέρωση του πολίτη αφορά και την ευρωπαϊκή και διεθνή πραγματικότητα.

β) Υπεύθυνη συμμετοχή και δραστηριοποίηση σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής (π.χ. εκπαίδευση, περιβάλλον, υγεία, εργασία). Ο σύγχρονος πολίτης δραστηριοποιείται προωθώντας τους στόχους και επιδιώξεις του, με αίσθημα ευθύνης και αλληλεγγύης προς το κοινωνικό σύνολο. Η πολιτική αυτή δραστηριοποίηση αφορά τόσο τον τοπικό (σχολείο, γειτονιά, Δήμος) όσο και το εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο (π.χ. θέματα περιβάλλοντος, ρατσισμού, φτώχειας, ειρήνης).

**φωτ. 7.6 Πορεία
ενάντια στον πόλεμο
«...Και είμαστε οι ίδιοι
που φροντίζουμε και
για τα δικά μας και**

**για τα πολιτικά μαζί πράγματα, κι
ενώ καθένας μας κοιτάζει τη δουλειά
του, άλλος άλλη, δεν κατέχουμε γι'
αυτό λιγότερο τα πολιτικά. Γιατί
είμαστε οι μόνοι που όποιον δεν
παίρνει καθόλου μέρος σε αυτά (τα
πολιτικά) τον θεωρούμε έναν άν-
θρωπο όχι ήσυχο αλλά άχρηστο».
Απόσπασμα από τον Επιτάφιο που
εκφώνησε ο Περικλής. Θουκυδίδης,
μετ. Π. Λεκατσάς. «...Σήμερα για την
πλειονότητα των ελλήνων πολιτών
καλός πολίτης είναι ατός που απέ-
χει από τις πολιτικές συζητήσεις,
καλός πανεπιστημιακός δάσκαλος
είναι ο αφοσιωμένος στην καθαρή
πανεπιστημιακή διδασκαλία, καλός**

**φοιτητής ο πολιτικά ανίδεος...»,
Τσάτσος Α., Συνταγματικό Δίκαιο.**
✎ **Να σχολιάσετε στην τάξη τα
αποσπάσματα. Πώς συμμετέχετε
εσείς σήμερα στα «κοινά»; Ποιες
δραστηριότητες σκοπεύετε να
αναπτύξετε στο μέλλον;**

ΕΘΕΛΟΝΤΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΣΗ

**φωτ. 7.7 Ο εθελοντισμός αποτελεί
δραστηριότητα των πολιτών στο
πλαίσιο της κοινωνικής αλληλεγγύης.
Μπορείτε να ενημερωθείτε
από το ΥΠΕΠΘ (www.yperpth.gr) και
τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς
(www.neagenia.gr).**

✎ **Να συζητήσετε πρωτοβουλίες
εθελοντικής δράσης στην τοπική
σας κοινότητα (π.χ. ανακύκλωση,
σχολικοί τροχονόμοι, βοήθεια σε
ευάλωτες κοινωνικά ομάδες,**

δανειστικές βιβλιοθήκες,
ενδοσχολική βοήθεια σε μαθητές
μικρότερων τάξεων κ.ά).

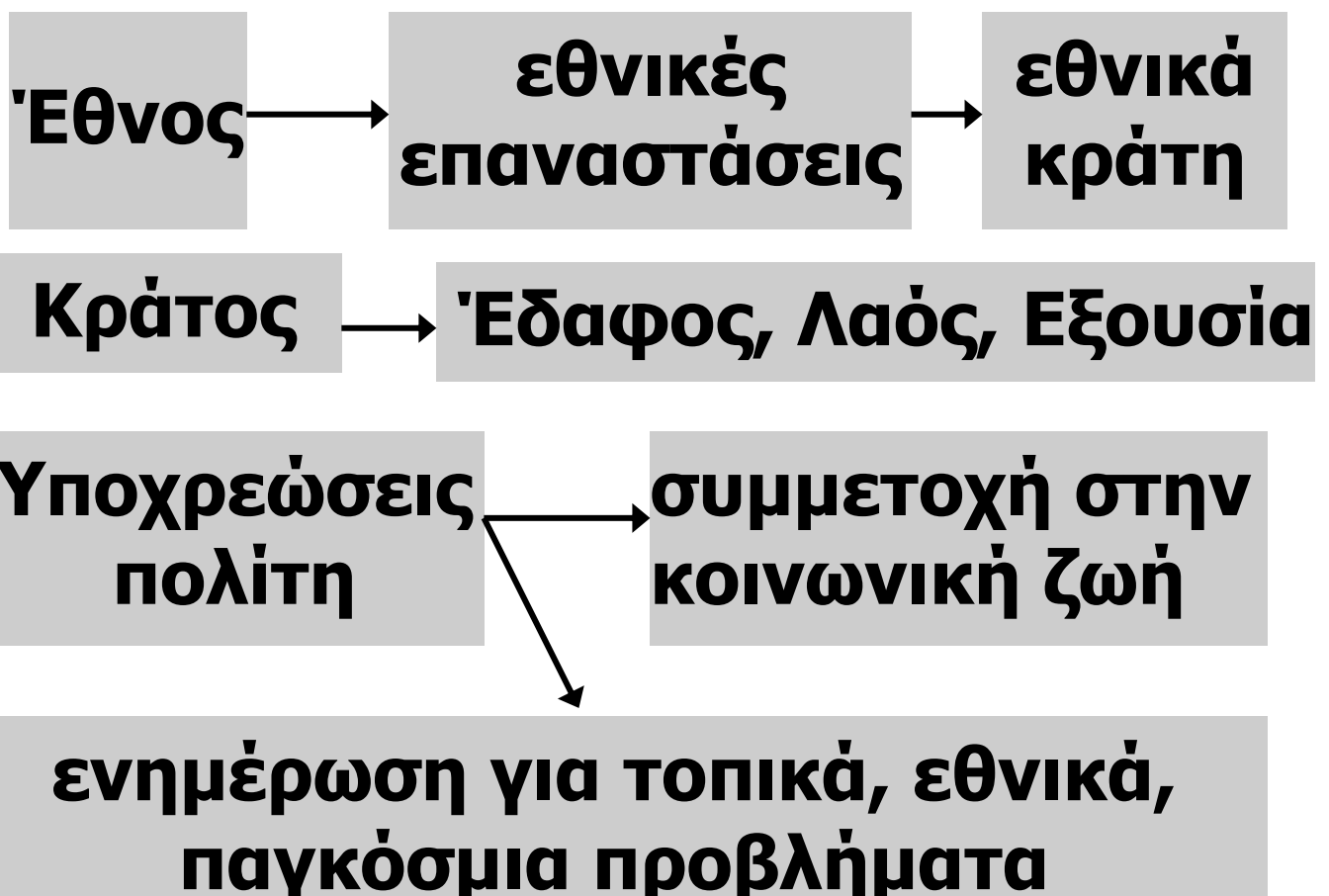

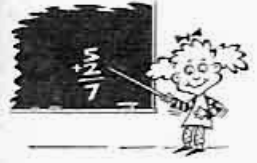
σκίτσο 7.2 Η οικονομία στις πηγές ενέργειας στο σπίτι, η επιλογή του ποδηλάτου και των μαζικών μέσων συγκοινωνίας ως μέσων μεταφοράς, η προτίμηση των τοπικών καταστημάτων και προϊόντων, η συμμετοχή στις αποφάσεις του Δήμου

και των συνοικιακών συμβουλίων με προτάσεις για θέματα που μας ενδιαφέρουν είναι μερικοί τρόποι πολιτικής δράσης σε τοπικό επίπεδο.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη και άλλους τρόπους πολιτικής συμμετοχής σε τοπικό, εθνικό, ευρωπαϊκό και Διεθνές επίπεδο.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Εργασίες-δραστηριότητες

1. Από τα Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας να επιλέξετε και να σχολιάσετε ένα κείμενο που αφορά την αγάπη για την πατρίδα που κινδυνεύει (Τουρκοκρατία, πόλεμος). Σήμερα ζείτε σε μια διαφορετική εποχή, πώς πρέπει να εκδηλώνεται η αγάπη για την πατρίδα σε αυτές τις συνθήκες;
2. Να επισκεφτείτε τις ιστοσελίδες του Συμβουλίου Απόδημου Ελληνισμού (www.sae.gr) και να αντλήσετε πληροφορίες για τους Έλληνες της διασποράς. Αντίστοιχα μπορείτε να συγκεντρώσετε στοιχεία για τους απόδημους Έλληνες της περιοχής σας από το τοπικό ιστορικό αρχείο και το Δήμο.
4. Να καταγράψετε καθημερινές σας δραστηριότητες που είναι πολιτικές

(αφορούν την πολιτική κοινωνία) και να εξηγήσετε τον πολιτικό τους χαρακτήρα. Στη συνέχεια να αναφέρετε τις αντίστοιχες υποχρεώσεις ως ενεργών πολιτών.

5. Να ενημερωθείτε από την τοπική σας κοινότητα για προγράμματα κοινωνικού εθελοντισμού. Να οργανώσετε και τη συμμετοχή της τάξης σας σε ένα τέτοιο πρόγραμμα.

6. Να επιλέξετε ένα κοινωνικό πρόβλημα τοπικό, εθνικό ή διεθνές με το οποίο θα σας ενδιέφερε να ασχοληθείτε και να αναζητήσετε Οργανώσεις που δραστηριοποιούνται σχετικά. Να παρουσιάσετε την έρευνα σας στην τάξη.

Κριτήριο αυτοαξιολόγησης του μαθητή

A. Τελειώνοντας τη μελέτη και συζήτηση του κεφαλαίου και αφού

κατανόησες τις καινούργιες έννοιες, θα πρέπει να μπορείς να απαντήσεις σύντομα στις παρακάτω ερωτήσεις. Σε όποιες συναντάς δυσκολία, συμβουλέψου και πάλι το αντίστοιχο μάθημα.

1. Ποια η διαφορά της σύγχρονης Πολιτείας από τις άλλες μορφές πολιτικής οργάνωσης;

2. Τα έθνη δεν ταυτίζονται με τα κράτη. Να δώσεις παραδείγματα.

3. Σε ποια θέματα συμμετέχει και δραστηριοποιείται ο ενεργός πολίτης;

4. Γιατί η επιλογή του επαγγέλματος είναι και πολιτική ενέργεια;

B. Να βάλεις σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση:

1. Στη σύγχρονη Πολιτεία:

α. Οι πολίτες υπακούουν χωρίς να συμμετέχουν

β. Οι πολίτες αποφασίζουν μόνοι τους για τα θέματα του κράτους

γ. Οι πολίτες συμμετέχουν ενεργά στην πολιτική και αποφασίζουν για τα θέματα του κράτους, μέσω των αντιπροσώπων τους.

2. Στο ελληνικό έθνος ανήκουν:

α. Όλοι όσοι κατοικούν στην Ελλάδα

β. Όλοι όσοι κατοικούν στην Ελλάδα και είναι Χριστιανοί Ορθόδοξοι

γ. Όλοι οι από καταγωγή Έλληνες, ανεξάρτητα από τον τόπο κατοικίας.

Γ. Τώρα, χαρακτηρίσε τις παρακάτω προτάσεις σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για τις σωστές και Λ για τις λανθασμένες)

1. Πολιτικές κοινωνίες είναι μόνον οι σύγχρονες κοινωνίες	Σ	Λ
2. Τα εθνικά κράτη υπήρχαν από την αρχαιότητα	Σ	Λ
3. Στο ελληνικό κράτος ανήκουν μόνον οι Έλληνες κάτοικοι της χώρας	Σ	Λ
4. Ο σύγχρονος πολίτης είναι βασικά υπήκοος	Σ	Λ

Δ. Να εκφράσεις τις απόψεις σου με επιχειρήματα: «Καλός πολίτης είναι ο φιλήσυχος πολίτης, που δεν ασχολείται με τα πολιτικά και κάθε τέσσερα χρόνια εκλέγει τους αντιπροσώπους του για να ασχοληθούν με αυτά».

Είναι αυτή η εικόνα του μέλους μιας δημοκρατικής Πολιτείας; Ποιες συνέπειες μπορεί να έχει μια τέτοια άποψη;

8 Τα πολιτεύματα και το Σύνταγμα

- **Μορφές πολιτευμάτων**
- **Το πολίτευμα της Ελλάδας**
- **Τι είναι Σύνταγμα**
- **Βασικές αρχές του Συντάγματος**
- **Η λαϊκή κυριαρχία**
- **Το κράτος δικαίου**
- **Το κοινωνικό κράτος**
- **Η διάκριση των λειτουργιών**

Για να μελετήσεις αυτό το κεφάλαιο θα πρέπει να θυμηθείς τις έννοιες της κοινωνίας και της Πολιτείας, του έθνους, της πολιτικής και του πολίτη, που γνώρισες στο προηγούμενο κεφάλαιο. Από το βιβλίο της Ιστορίας σου μπορείς να διαβάσεις τη Γαλλική Επανάσταση και το Διαφωτισμό.

Τα μυθιστορήματα «Ζ» του Β. Βασιλικού, «Του Έρωτα και της σκιάς» της Ιζαμπέλ Αλλιέντε, «το Λάθος» του Αντώνη Σαμαράκη θα σου γνωρίσουν τους πολιτικούς αγώνες των λαών ενάντια σε αυταρχικά καθεστώτα και τη σημασία που έχει για τον πολίτη η δημοκρατία και η ελευθερία.

Πολλές ταινίες όπως «ο Πιανίστας» του Ρ. Πολάνσκι, το «Αμήν» του Κ. Γαβρά και το «Μπραζίλ» των Μ. Πάιθονς είναι ταινίες που θα σε βοηθήσουν να αντιληφθείς την αξία του δημοκρατικού πολιτεύματος.

**Από το site της Βουλής
(www.parliament.gr) μπορείς
να αντλήσεις πληροφορίες
για το Ελληνικό Κοινοβούλιο
και το Σύνταγμα της χώρας μας.**

**Το κεφάλαιο αυτό θα σε βοηθήσει
να γνωρίσεις τη σημασία της
Δημοκρατίας και τη λειτουργία της
αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας
σήμερα.**

8.1 Μορφές Πολιτευμάτων

Όπως γνωρίσαμε στα προηγούμενα κεφάλαια, οι κοινωνίες, για να διατηρήσουν τη συνοχή τους και να εξασφαλίσουν τη συνέχιση τους στο μέλλον, καθιέρωσαν κανόνες υποχρεωτικούς για όλους, τους νόμους. Οι νόμοι διαμορφώνουν τις σχέσεις των ατόμων με την Πολιτεία/Κράτος. Αυτό σημαίνει ότι είναι αναγκαία η λειτουργία μιας εξουσίας που θεσπίζει και εφαρμόζει τους νόμους.

Αυτή η εξουσία προσδιορίζεται μέσα από το πολίτευμα ενός κράτους. Πολίτευμα, είναι ο τρόπος οργάνωσης και άσκησης της κρατικής εξουσίας.

Τα πολιτεύματα, διακρίνονται σε:

- Μοναρχικά, αυτά δηλαδή στα οποία είτε όλες οι εξουσίες

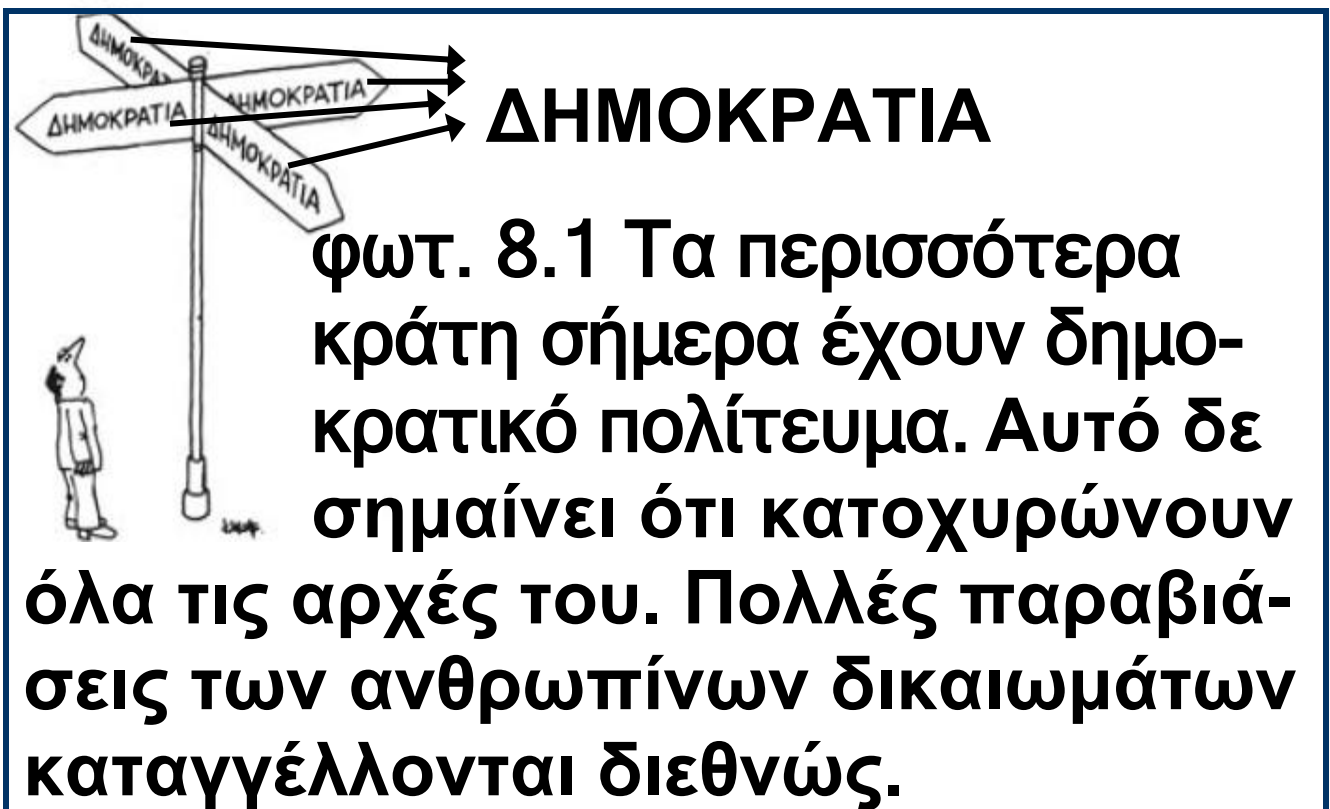
συγκεντρώνονται στο πρόσωπο του μονάρχη (απόλυτη μοναρχία), είτε περιορίζονται από την ύπαρξη ενός Συντάγματος (Συνταγματική μοναρχία).

- **Ολιγαρχικά, αυτά στα οποία η εξουσία ασκείται από περιορισμένο αριθμό προσώπων. Σήμερα τα ολιγαρχικά πολιτεύματα εμφανίζονται συνήθως με τη μορφή των στρατιωτικών δικτατοριών. Οι δικτατορίες καταργούν τις δημοκρατικά εκλεγμένες κυβερνήσεις και παραμένουν στην εξουσία δια της βίας, ενάντια στη θέληση του λαού.**

- **Δημοκρατικά είναι τα πολιτεύματα στα οποία πηγή εξουσίας και ανώτατο όργανο της Πολιτείας είναι ο λαός.**

Δημοκρατία

Στο σχολείο, στις ομάδες ή στην παρέα, μιλάμε συχνά για δημοκρατικές διαδικασίες. Εννοούμε ότι έχουμε όλοι το δικαίωμα να συμμετέχουμε ελεύθερα σε μια ομαδική δραστηριότητα. Όταν παίρνονται όμως αποφάσεις, πρέπει να είναι σύμφωνες με την άποψη που υποστηρίζουν οι περισσότεροι. Το ίδιο συμβαίνει και με την Πολιτεία.

 Να συζητήσετε στην τάξη παραδείγματα από την επικαιρότητα.

Δημοκρατία (δήμος + κράτος) είναι το πολίτευμα, σύμφωνα με το οποίο ο λαός αποφασίζει είτε ο ίδιος (άμεσα), είτε με τους αντιπροσώπους του (έμμεσα), για την επίλυση των προβλημάτων του, με βάση την αρχή της πλειοψηφίας. Τα σύγχρονα δημοκρατικά πολιτεύματα αναπτύχθηκαν μέσα από θυελλώδεις και σκληρούς κοινωνικούς αγώνες. Αποτελούν δύσκολη μορφή διακυβέρνησης τόσο ως προς την ίδρυσή τους, όσο και ως προς τη διατήρησή τους. Απαιτούν την ενεργοποίηση του πολίτη και τη συνεχή επαγρύπνησή του (βλ. κεφ. 9).

φωτ. 8.2 Ο Περικλής αγορεύει στην Πνύκα «Το πολίτευμα που έχουμε δε γυρεύει να πάρει τους νόμους του από τους ξένους. Πιο πολύ είμαστε εμείς το παράδειγμα σε μερικούς, παρά που ξεσηκώνουμε ότι κάνουν οι άλλοι. Το όνομά του, επειδή δε ζούμε στηριγμένοι πάνω στους λίγους, παρά στους περισσότερο, είναι κυριαρχία του δήμου, δημοκρατία» Θουκυδίδης, Επιτάφιος του Περικλή. Η δημοκρατία ως λέξη και ως πολίτευμα γεννήθηκε και καταξιώθηκε στην Αρχαία Αθήνα. Είχε προετοιμαστεί με το νομοθετικό έργο του Σόλωνα (594 π.Χ), θεμελιώθηκε από τον

Κλεισθένη (508 π.Χ), δικαιώθηκε με τις νίκες στους Περσικούς πολέμους(492-479 π.Χ) και εδραιώθηκε με την εμπνευσμένη πολιτική και πολιτισμική δράση του Περικλή (445-429 π.Χ).

Τα Δημοκρατικά πολιτεύματα διακρίνονται σε δύο ευρείες κατηγορίες, οι οποίες είναι:

A. Η άμεση ή συμμετοχική δημοκρατία: είναι το πολίτευμα στο οποίο ο λαός ασκεί άμεσα και απευθείας την εξουσία (Αρχαίες Ελληνικές πόλεις - κράτη, πρώτες Αμερικανικές κοινότητες του 18ου αιώνα). Σήμερα στα σύγχρονα κράτη, η άμεση δημοκρατία με αυτήν τη μορφή δεν είναι εφικτή. Ωστόσο, τα Συντάγματα των περισσότερων σύγχρονων δημοκρατικών πολιτευμάτων προβλέπουν στοιχεία

άμεσης δημοκρατίας, όπως το δημοψήφισμα* και η λαϊκή νομοθετική πρωτοβουλία*. Παράλληλα, διαμορφώνονται προγράμματα συμμετοχής του λαού στη λήψη αποφάσεων μέσω του διαδικτύου (ηλεκτρονική δημοκρατία).

B. Η αντιπροσωπευτική δημοκρατία: είναι το πολίτευμα στο οποίο πηγή εξουσίας είναι ο λαός,

***Δημοψήφισμα:** Η έκφραση της θέλησης του λαού για σπουδαίο ζήτημα, που εκδηλώνεται με γενική ψηφοφορία.

***Λαϊκή νομοθετική πρωτοβουλία:** Η δυνατότητα που έχουν οργανωμένες ομάδες πολιτών να προτείνουν νομοθετικές ρυθμίσεις σχετικά με κοινωνικά προβλήματα. Η δυνατότητα αυτή κατοχυρώνεται σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες.

ο οποίος όμως ασκεί την εξουσία μέσω των αντιπροσώπων του, των βουλευτών. Αυτοί αναλαμβάνουν να «εκπροσωπήσουν» τα συμφέροντα ή τις απόψεις του. Τα σύγχρονα δημοκρατικά πολιτεύματα είναι αντιπροσωπευτικά, διαφέρουν όμως στον τρόπο εκλογής και στις αρμοδιότητες των πολιτειακών τους οργάνων και του αρχηγού του κράτους. Οι σύγχρονες αντιπροσωπευτικές δημοκρατίες διακρίνονται σε:

- **Βασιλευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία:** Η κυβέρνηση που εκλέγεται από το λαό παίρνει τις πολιτικές αποφάσεις. Ο βασιλιάς είναι ο αρχηγός του κράτους και μάλιστα κληρονομικός με συμβολικό ρόλο, ενώ πολιτικά είναι ανεύθυνος, δηλαδή δεν έχει ουσιαστικές πολιτικές αρμοδιότητες

(Μ. Βρετανία, Βέλγιο, Ολλανδία, Δανία, Σουηδία, Νορβηγία, Ισπανία).

- **Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία:** Και σε αυτή την περίπτωση η εκλεγμένη από το λαό κυβέρνηση παίρνει τις πολιτικές αποφάσεις. Αρχηγός του κράτους είναι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, είναι αιρετός, εκλέγεται δηλαδή από τη Βουλή και δεν έχει και αυτός ουσιαστικές πολιτικές αρμοδιότητες. (Ελλάδα, Ιταλία, Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας).

- **Προεδρική Δημοκρατία:** Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας είναι και αρχηγός του κράτους και Πρόεδρος της Κυβέρνησης, η οποία δεν εκλέγεται από το λαό αλλά σχηματίζεται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας εκλέγεται είτε άμεσα

από το λαό είτε από ειδικό σώμα εκλεκτόρων και διαθέτει ουσιαστικές πολιτικές αρμοδιότητες (Η.Π.Α., Κύπρος, Ρωσία).

φωτ. 8.3 Διαδήλωση φοιτητών. Ο Κορνήλιος Καστοριάδης, πολιτικός επιστήμονας, σε ομιλία του για την Αρχαία Ελληνική

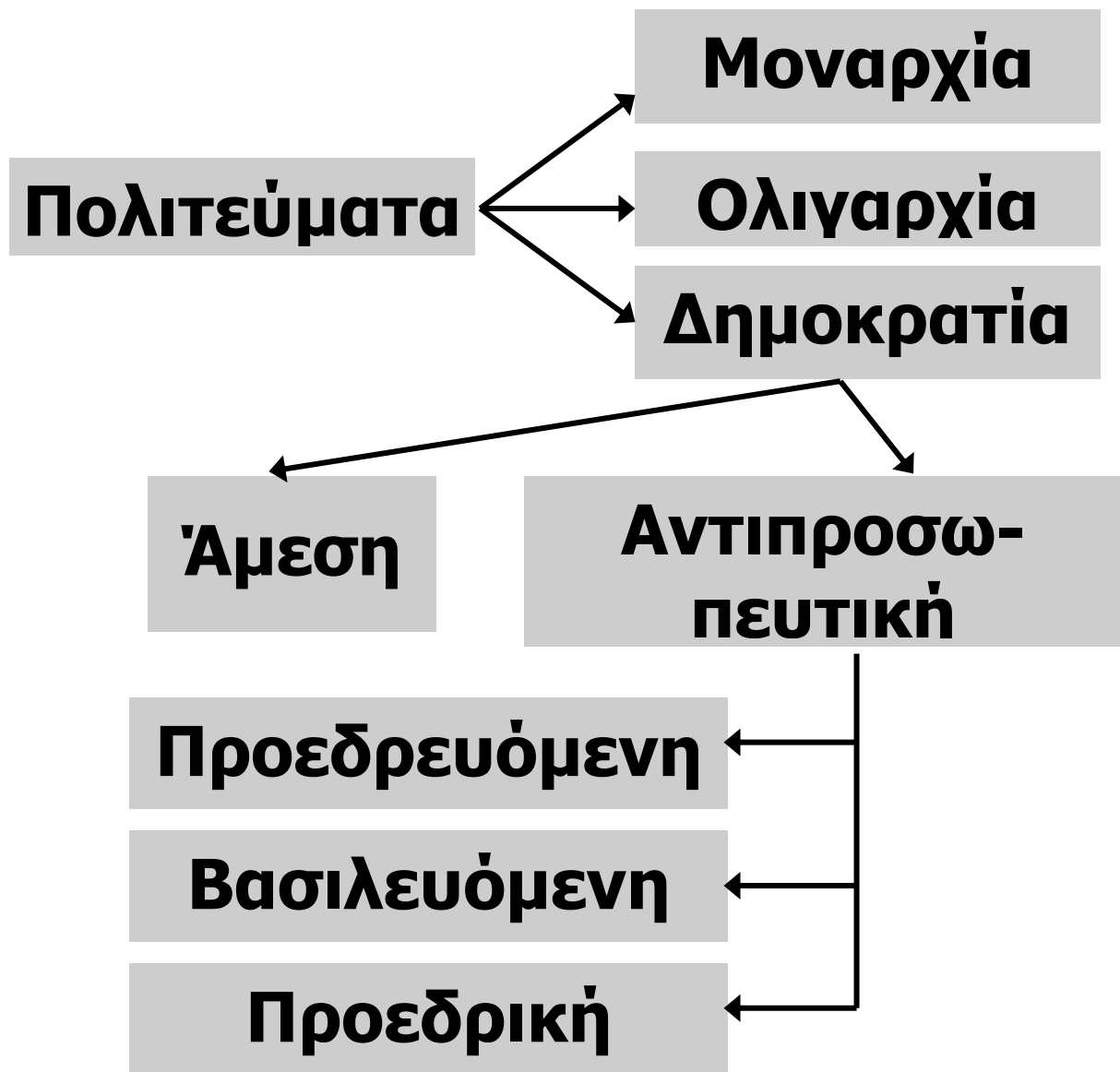
Δημοκρατία και τη σημασία της σήμερα, αναφέρει σχετικά με την εκλογή αντιπροσώπων: «Ο Ρουσσώ, έγραφε για τους Άγγλους (γιατί τότε μόνο η Αγγλία είχε Κοινοβούλιο): «Οι Άγγλοι νομίζουν ότι είναι ελεύθεροι επειδή εκλέγουν τους βουλευτές τους. Είναι ελεύθεροι όμως μια μέρα στα πέντε χρόνια».

Πολλοί πολιτικοί επιστήμονες υποστηρίζουν ότι στις σύγχρονες

αντιπροσωπευτικές δημοκρατίες, ούτε αυτή η ελευθερία δεν ισχύει, αφού οι πολιτικές επιλογές μας στις εκλογές καθορίζονται από τα υπάρχοντα κόμματα, τη διαφήμισή τους στα ΜΜΕ κ.ά. Σήμερα, στην Ελβετία χρησιμοποιούν τα δημοψηφίσματα (άμεση δημοκρατία) για τη λήψη σοβαρών αποφάσεων. Στη Δανία οι αποφάσεις για ζητήματα, όπως τα μεταλλαγμένα προϊόντα, η ρύπανση από τα αυτοκίνητα κ.ά. παίρνονται άμεσα από τους πολίτες.

✎ Πόσο είναι απαραίτητη η άμεση συμμετοχή ενημερωμένων και ενεργών πολιτών με διαδικασίες όπως οι παραπάνω;

Βασικές έννοιες μαθήματος

8.2 Το Πολίτευμα της Ελλάδας

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

Στην προηγούμενη σελίδα φαίνεται ο πίνακας 8.1 Η λειτουργία του πολιτεύματος

Την 21η Απριλίου 1967, η δικτατορία διέκοψε τη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος στη χώρα μας με βίαιο και αυταρχικό τρόπο. Στις 8 Δεκεμβρίου 1974, λίγους μήνες μετά την πτώση της δικτατορίας, πραγματοποιήθηκε δημοψήφισμα, με το οποίο το 69,18% του Ελληνικού λαού, αποφάσισε να καταργήσει τη βασιλεία. Με αυτόν τον τρόπο καταργήθηκε ο θεσμός της βασιλείας στη χώρα μας.

Από τις 11 Ιουνίου 1975, με την ψήφιση του νέου Συντάγματος (άρθρο 1 Συντ.), το πολίτευμα της χώρας μας είναι η Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία.
Ειδικότερα:

- Είναι Δημοκρατία, γιατί όλες οι εξουσίες πηγάζουν από το λαό, υπάρχουν για αυτόν και ασκούνται όπως ορίζει το Σύνταγμα, καθώς θα δούμε παρακάτω, σύμφωνα με την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας.

- Είναι Προεδρευόμενη Δημοκρατία, γιατί αρχηγός του κράτους είναι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, ένας Έλληνας πολίτης που εκλέγεται από το Κοινοβούλιο (Βουλή).

- Είναι Κοινοβουλευτική, γιατί ο λαός ασκεί την εξουσία μέσα από τους αντιπροσώπους του (Βουλευτές) στο Κοινοβούλιο, από το οποίο προέρχεται η Κυβέρνηση, η οποία κυβερνά τη χώρα (βλ. κεφ.10) και εκλέγεται ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας.

8.3 Τι είναι Σύνταγμα

Όταν ξέσπασε η Γαλλική Επανάσταση, στους δρόμους του Παρισιού αντηχούσε το σύνθημα «Constitution» (Σύνταγμα). Όταν ξέσπασε η Επανάσταση ενάντια στην απολυταρχική μοναρχία του Όθωνα, τη νύχτα της 3ης Σεπτεμβρίου 1843, οι Έλληνες ζητούσαν να ψηφιστεί Σύνταγμα.

Γιατί οι πολίτες στη Γαλλία, την Ελλάδα αλλά και σε όλο τον κόσμο απαιτούν, μέσα από αιματηρούς συχνά αγώνες, τη δημιουργία Συντάγματος;

Γιατί το Σύνταγμα, όπως θα δούμε, προσφέρει ένα σταθερό όριο ασφάλειας για τον πολίτη, μια νομική προστασία από την αυθαιρεσία του απολυταρχικού μονάρχη παλαιότερα αλλά και γενικότερα

της κρατικής εξουσίας σήμερα.
Συγκεκριμένα το Σύνταγμα:

- Είναι ο θεμελιώδης νόμος της Πολιτείας, δηλαδή ανώτερος από όλους τους νόμους. Αυτό σημαίνει, ότι όλοι οι νόμοι της Πολιτείας πρέπει να στηρίζονται στο Σύνταγμα, π.χ. η ισότητα των δύο φύλων κατοχυρώθηκε στο Σύνταγμα του 1975. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την αλλαγή του Οικογενειακού και Εργατικού Δικαίου της χώρας μας, που κατοχυρώνουν πια την ισότιμη θέση της γυναίκας στην οικογένεια και την εργασία.

- Ρυθμίζει την οργάνωση και τη λειτουργία της κρατικής εξουσίας, προσδιορίζοντας επακριβώς τα όρια των αρμοδιοτήτων των κρατικών οργάνων ώστε να παρεμποδίζονται τυχόν αυθαιρεσίες σε βάρος των πολιτών.

- **Κατοχυρώνει τα δικαιώματα των πολιτών και καθορίζει τις βασικές υποχρεώσεις τους.**

Ορισμένα Συντάγματα προβλέπουν ότι τα άρθρα τους μπορούν να αναθεωρηθούν (αλλάξουν) ή να καταργηθούν εύκολα. Τα Συντάγματα αυτά ονομάζονται ήπια. Σε αντίθεση με τα ήπια, υπάρχουν Συντάγματα, τα οποία προβλέπουν ότι ορισμένα άρθρα τους δε μπορούν να αναθεωρηθούν, ενώ άλλα αναθεωρούνται κάτω από ιδιαίτερες προϋποθέσεις (ευρύτερη συναίνεση των πολιτικών δυνάμεων, ειδική, χρονοβόρα διαδικασία). Αυτά τα Συντάγματα ονομάζονται αυστηρά.

Το Σύνταγμα της χώρας μας που ψηφίστηκε το 1975, ως προς την αναθεώρησή του είναι αυστηρό, γιατί απαγορεύει την αναθεώρηση των διατάξεων που καθορίζουν

τη μορφή του πολιτεύματος και ορισμένων διατάξεων για τα ατομικά δικαιώματα. Αναθεωρήθηκε δύο φορές, το 1986 και το 2001. Σήμερα αναφερόμαστε στο Σύνταγμα του 1975/86/2001 ή Σύνταγμα του 2001.

φωτ. 8.4 Γαλλική Επανάσταση Οι απαρχές του όρου Σύνταγμα εντοπίζονται στον

Αριστοτέλη και στην Αρχαία Ρώμη. Το Σύνταγμα όμως με τη σημερινή έννοια το συναντάμε στην Ευρώπη όταν η ανερχόμενη αστική τάξη επικράτησε πολιτικά έναντι των μοναρχιών (Αστικές επαναστάσεις στην Αγγλία και Γαλλία).

✍ Από το βιβλίο της Ιστορία σας να αναζητήσετε στοιχεία και να τα συζητήσετε στην τάξη.

**φωτ. 8.5 Επέτειος της
εξέγερσης του Πολυ-
τεχνείου. Το Σύνταγ-
μα προστατεύεται**

**από την Πολιτεία. Αποτελεσματικό-
τερο όμως προστάτη του Συντάγμα-
τος αποτελεί ο λαός, σύμφωνα με
το άρθρο 120 του Συντάγματος. «Η
τήρηση του Συντάγματος επαφίεται
στον πατριωτισμό των Ελλήνων
που δικαιούνται και υποχρεούνται
να αντιστέκονται με κάθε μέσο ενα-
ντίον οποιουδήποτε επιχειρεί να το
καταλύσει με τη βία». Άρθρο 120
Συντάγματος Κατά την διάρκεια της
επταετούς δικτατορίας που βίαια
κατέλυσε το Σύνταγμα ο λαός αγω-
νίστηκε με κάθε μέσο ενάντιά της.**

**✎ Να αναζητήσετε στοιχεία για την
αντιδικτατορική δράση του λαού
μας κατά την περίοδο**

της δικτατορίας (1967-1974) και να τα παρουσιάσετε στην τάξη.

Βασικές έννοιες μαθήματος

**Το πολίτευμα της Ελλάδας είναι
Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική
Δημοκρατία**

Σύνταγμα

- Θεμελιώδης νόμος
- Ρυθμίζει την κρατική εξουσία
- Κατοχυρώνει δικαιώματα

8.4 Βασικές αρχές του Συντάγματος

Τα Συντάγματα των σύγχρονων Δημοκρατικών κρατών, στα οποία ανήκει και η χώρα μας, στηρίζονται σε βασικές αρχές που διαμορφώθηκαν κατά την λειτουργία των πρώτων μορφών δημοκρατίας (Αρχαία Ελλάδα) και διεκδικήθηκαν τον 18ο και 19ο αιώνα στην Ευρώπη, μέσα από τις αστικές επαναστάσεις (Αγγλική, Γαλλική επανάσταση). Οι αρχές αυτές αποτελούν βασικές σταθερές του Δημοκρατικού Πολιτεύματος και είναι η αρχή της λαϊκής κυριαρχίας, η αρχή του κράτους δικαίου, αρχή του κοινωνικού κράτους και η αρχή της διάκρισης των λειτουργιών.

8.4.1. Λαϊκή Κυριαρχία

Με βάση την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας, πηγή όλων των εξουσιών είναι ο λαός. Σε όλα τα δημοκρατικά Συντάγματα κορυφαίο άρθρο είναι αυτό στο οποίο αναφέρεται ότι «όλες οι εξουσίες πηγάζουν από το Λαό και ασκούνται υπέρ αυτού και του έθνους» (άρθρο 1 Συντ.). Η λαϊκή κυριαρχία στηρίζεται στην ελευθερία και την ισότητα των πολιτών. Οι αξίες αυτές ορίζονται από τις πρώτες διακηρύξεις των αστικών επαναστάσεων ως θεμελιακές και αδιαπραγμάτευτες. Γι' αυτό το λόγο το άρθρο 1 του Συντάγματός μας που κατοχυρώνει τη λαϊκή κυριαρχία σαν «θεμέλιο του πολιτεύματός μας» δεν αναθεωρείται.

Με βάση τη λαϊκή κυριαρχία, η εξουσία του λαού ασκείται από εκείνους τους πολίτες που έχουν το δικαίωμα να ψηφίζουν, δηλαδή από το εκλογικό σώμα. Συνεπώς η θέληση του κυρίαρχου λαού είναι η θέληση του εκλογικού σώματος και μάλιστα της πλειοψηφίας του, η οποία εκλέγει τα όργανα του κράτους (αντιπροσωπευτικό σύστημα βλ. Κεφ. 10.1). Με βάση το αντιπροσωπευτικό σύστημα, η λαϊκή κυριαρχία καθιερώνεται και στα Ελληνικά Συντάγματα, για πρώτη φορά στο Σύνταγμα της Τροιζήνας το 1827.

**Σήμερα, η λαϊκή κυριαρχία κατοχυρώνεται μέσα από διαδικασίες που προβλέπονται σε ειδικότερες διατάξεις του Συντάγματος.
Συγκεκριμένα:**

- Κάθε τέσσερα χρόνια ο λαός εκλέγει τους αντιπροσώπους του (Βουλευτές, Δημάρχους και Νομάρχες).
- Όλοι οι Έλληνες πολίτες που συγκεντρώνουν τις προϋποθέσεις που ορίζει το Σύνταγμα, μπορούν να είναι υποψήφιοι για τα αξιώματα του Προέδρου της Δημοκρατίας, του Βουλευτή, Δημάρχου και Νομάρχη.
- Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας μπορεί να ζητήσει από το λαό να εκφράσει τη γνώμη του με δημοψήφισμα, για κρίσιμα εθνικά θέματα, όπως ορίζει το Σύνταγμα.
- Οι πολίτες έχουν δικαιώματα συλλογικής δράσης, όπως τα δικαιώματα να συγκεντρώνονται, να φτιάχνουν συνεταιρισμούς, να απεργούν, να συνδικαλίζονται κ.ά.
- Όλα τα όργανα του κράτους έχουν την υποχρέωση να σέβονται τις αρχές της λαϊκής κυριαρχίας και να

ασκούν τις αρμοδιότητές τους όπως ορίζει το Σύνταγμα και οι νόμοι.

φωτ. 8.6 Συνεδρίαση της 7ης συνόδου της Βουλής των Εφήβων

«... θέλουμε επίσης η

Βουλή των Εφήβων να θεσμοθετηθεί ως όργανο που θα έχει λόγο και δικαίωμα παρέμβασης στην οποιαδήποτε απόφαση που αφορά τους νέους και το μέλλον τους. Δεν θέλουμε να συνερχόμαστε εθιμοτυπικά μια φορά το χρόνο αλλά διαρκώς, θέλουμε να τρυπήσουμε τον ουρανό και να πάμε στα αστέρια, να κατέβουμε στον πυρήνα της γης, θέλουμε να ακούμε την ομορφιά του κόσμου και να βλέπουμε τις μυρωδιές του. θέλουμε να τα κάνουμε όλα με το δικό μας τρόπο... για να μας μείνει και κάτι ελευθερία σκέψης

και έκφρασης, δικαιοσύνη, ειρήνη, διάλογος, αξιοκρατία, σεβασμός, στον άνθρωπο, τα ζώα, τη φύση ολόκληρη... Με άλλα λόγια θέλουμε αέρα δημοκρατικό που να τον αναπνέουμε και να τον νιώθουμε!!» Απόσπασμα από την εισήγηση της 5ης επιτροπής της 7ης Συνόδου της Βουλής των Εφήβων. Να ανταλλάξετε απόψεις σχετικά με το αίτημα που έθεσαν οι έφηβοι Βουλευτές και να το συνδέσετε με την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας.

8.4.2 Κράτος Δικαίου

Το κράτος δικαίου είναι αποτέλεσμα των προσπαθειών της αστικής τάξης, τον 19ο αιώνα, να περιορίσει την αυθαιρεσία της μοναρχικής εξουσίας και να διασφαλίσει τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα

**των πολιτών, γραμμένα σε ένα
Σύνταγμα.**

**Το κράτος δικαίου δημιουργείται
με τη ψήφιση των πρώτων
Συνταγμάτων, με τα οποία κατοχυ-
ρώνεται το δικαίωμα του λαού να
εκλέγει τους αντιπροσώπους του
(βουλευτές) και αυτοί να ψηφίζουν
νόμους, στους οποίους πρέπει να
υπακούουν όλα τα κρατικά όργανα.**

**Κράτος δικαίου συγκεκριμένα,
σημαίνει ότι:**

- **Κάθε πράξη, οποιουδήποτε
οργάνου της εξουσίας, πρέπει να
προβλέπεται από το Σύνταγμα και
το νόμο (αρχή της νομιμότητας).
Οποιαδήποτε απόφαση παίρνει
ένας Υπουργός, ένας Δήμαρχος ή
μια δημόσια Υπηρεσία πρέπει να
είναι σύμφωνες με το νόμο π.χ. ο
τρόπος σύλληψης ενός πολίτη από
ένα αστυνομικό όργανο**

περιγράφεται επακριβώς στον ποινικό κώδικα.

- **Κατοχυρώνεται η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των πολιτών στο Σύνταγμα (π.χ. ελευθερία σκέψης).**

- **Κατοχυρώνεται η ανεξαρτησία των δικαστών από την επιρροή των άλλων κρατικών οργάνων (π.χ. μονάρχης, Κυβέρνηση).**

Οι παραπάνω αρχές του κράτους δικαίου κατοχυρώνονται σε όλα τα σύγχρονα δημοκρατικά κράτη, εκτός από τα αστυνομικά-αυταρχικά κράτη, τα οποία στην Ιστορία γνωρίσαμε ως μοναρχία, δικτατορία ή φασιστικό καθεστώς.

φωτ. 8.7 Για να είναι πηγή όλων των εξουσιών ο λαός, δεν αρκεί η συμμετοχή του στις εκλογές. Απαιτείται να του αναγνωρίζονται τα δικαιώματα και οι ελευθερίες να ελέγχει την εξουσία αλλά και η εξουσία με τη σειρά της να είναι πρόθυμη να δεχτεί αυτόν τον έλεγχο.

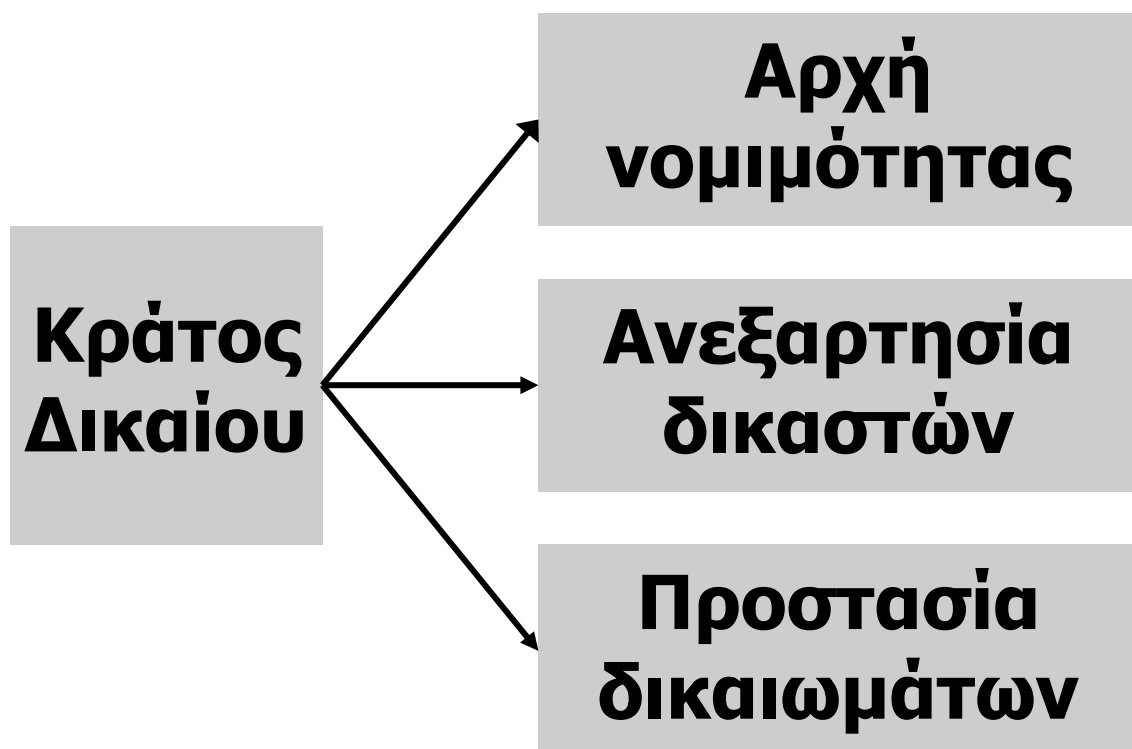
✍ Να συζητήσετε στην τάξη τέτοιες μορφές ελέγχου.

φωτ. 8.8 Στα άρθρα 6, 7 και 8 του Συντάγματος περιγράφεται η κατοχύρωση της προσωπικής ασφάλειας του πολίτη από τυχόν αυθαιρεσίες της κρατικής εξουσίας. Κατοχυρώνονται στα παραπάνω άρθρα του Συντάγματος μεταξύ άλλων: η έκδοση δικαστικού εντάλματος αιτιολογημένου από τον Εισαγγελέα για την σύλληψη ενός πολίτη, οι προθεσμίες κράτησης και προφυλάκισης, η απαγόρευση των βασανιστηρίων, η καταβολή αποζημίωσης για όσους άδικα ή παράνομα φυλακίστηκαν και ο «νόμιμος δικαστής» δηλαδή το αντίστοιχο με το βάρος της πράξης δικαστήριο.

✍️ Να συζητήσετε στη τάξη τη σοβαρότητα κατοχύρωσης ενός τέτοιου δικαιώματος για τον πολίτη και να ανταλλάξετε απόψεις σχετικά με την κατοχύρωση άλλων δικαιωμάτων σε ένα κράτος δικαίου.

Βασικές έννοιες μαθήματος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ 2ου ΤΟΜΟΥ

ΜΕΡΟΣ Α'

ΕΝΟΤΗΤΑ I: ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ

**Κεφάλαιο 5: Κοινωνικοποίηση και
κοινωνικός έλεγχος6**

**Κεφάλαιο 6: Κοινωνικά
προβλήματα.....50**

ΜΕΡΟΣ Β'

ΕΝΟΤΗΤΑ II: ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ

**Κεφάλαιο 7: Το άτομο
και η Πολιτεία.....103**

**Κεφάλαιο 8: Τα πολιτεύματα
και το Σύνταγμα135**

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο, θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7, του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α΄).

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

